

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
ÜHISKONNATEADUSTE LEKTORAAT

Marina Kurilenko
NOORTE OSALUS JA KAASAMINE NARVA NÄITEL
Lõputöö

Juhendaja Maria Žuravljova MA

NARVA 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Marina Kurilenko

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. NOORTE ÜHENDUSED NING NOORTE OSALUS JA KAASAMINE	
ÜHISKONDLIKKU ELLU	5
1.1. Noorte osalus ja kaasamine	5
1.1.1. Noorte osaluse mõiste.....	5
1.1.2. Noorte sotsiaalne kaasatus.....	7
1.1.3. Lapse õigused – noorte osaluse alus.....	9
1.2. Noorte ühendused ja programmid Eestis.....	11
1.2.1. Peamiste noorteühenduste iseloomustus	11
1.2.2. Programm ENTRUM	16
1.2.3. Programm Euroopa Noored.....	17
1.2.4. Euroopa Parlamendi noorteprogramm Euroscola.....	18
1.3. Noorte kaasamine Eesti haridusellu kooli ja noorte organisatsioonide kaudu	19
1.4. Noorte mõju poliitikale läbi noortevolikogude ja omavalitsuse tegevuse kaudu.....	23
1.4.1. Maakondlikud noortekogud.....	24
1.4.2. Linna ja valla noortevolikogud.....	24
1.4.3. Erinevate linna- ja valla noortevolikogude tegevus Eestis.....	27
2. NARVA NOORTE SUHTUMINE JA ARUSAAM OSALUS- JA KAASAMISPROTSESSIST	29
2.1. Probleemi kirjeldus, valim ja läbiviimise protseduur	29
2.2. Uurimistulemuste analüüs	30
2.3. Uurimistulemuste järeldused ja ettepanekud.....	38
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	42
KIRJANDUS	43
LISAD	46
Lisa 1. Küsitluseankeet.....	46
Lisa 2. Noorte informatsiooni kanalid ja kasutamise sagedus.....	48
Lisa 3. Noorte vanus ja arvamus mõju ulatavuse osas.	49
Lisa 4. Väljavõte Narva elanikkonna registrist seisuga 1.01.2014.a.....	50

SISSEJUHATUS

Inimeste hulgas on nii aktiivseid kodanikke kui ka neid, kes kodanikuaktiivsust üles ei näita. On neid, kes on väga huvitatud sellest, et nad saaksid oma elu korraldamisel otsuseid vastu võtta, teisalt on ka neid, kellel kas puudub vastav huvi või on teadlikkus erinevate kaasärääkimisvõimaluste kohta madal. Kodanike aktiivsuse üheks väljenduskohtaks on osavõtt valimistest. Meie poliitiliste parteide hulgas käib arutelu valimisea alandamisest kohalikel valimistel 16 aastani. Minu arvates on see üheks võimaluseks noorte inimeste ühiskondlikku ellu kaasamiseks.

Lõputöös püüan leida vastuseid küsimustele noorte kaasamise ja osalemise kohta ühiskondlikus elus ja otsustamisprotsessis. Praktilistel kaalutlustel on mõttekas seda teha ühe linna (näiteks Narva) noorte baasil. Seni Narvas on uuritud huvihariduse võimalusi ja selle läbi noorte kaasamist ühiskondlikku ellu. Tartu Ülikooli Narva Kolledžis valmis 2010. aastal lõputöö teemaga „Noorte teadlikkus nendele suunatud huvihariduse ja huvitegevuse võimalustest Narvas“. Peaasjalikult tundis Olga Andreitšuk huvi kas noored on teadlikud pakutavatest teenustest huvihariduse osutamisel ja kas on sobivad teenused olemas. Antud teema on aktuaalne, seda nii valimisea alandamise aga ka noorsootööl kulutatud vahendite kasutamise seisukohalt. Noorsootöö on suunatud noorte inimeste kaasamisele ja anda neile endile võimalus aktiivselt osaleda ühiskonnas. Lõputöö eesmärgiks on anda osaline ülevaade noorte kaasamise võimalustest Eestis ja välja selgitada Narva noorte osalus ja kaasamine ühiskondlikku ellu ning teha ettepanekuid.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

1. Noorte osaluse ja kaasatuse teoreetiline käsitlus.
2. Eestis tegutsevate noorteühenduste ülevaade ja lühike iseloomustus. Noorte kaasamine otsustusprotsessi läbi noortevolikogude süsteemi.
3. Uurimuse läbiviimine eesmärgiga välja selgitada Narva noorte arvamus kaasamisest ja osalusest.

Ülesannete täitmiseks rakendan järgmisi tegevusi:

1. Teoreetiline osaluse ja kaasamise mõistete avamine.
2. Andmete kogumine noorte organisatsioonide kodulehtedest ja analüüs.
3. Ankeedi koostamine selgitamaks noorte teadlikust ja osalust kaasamis- ja otsustusprotsessis.

4. Narva noorte praktiline anketeerimine ja tulemuste analüüs.
5. Soovituste väljatöötamine noortega tehtava osalus- ja kaasamisprotsessi tõhustamiseks.

Eesti on üks erilisi riike Euroopas, kus noorte osalemine otsustamises ja noorte kaasamise tähtsus oli teadvustatud ja reguleeritud seadusandja poolt veel enne Teist Maailmasõda. Noorte organiseerumist kirjeldas juba 1936. aastal noorsoo organiseerimise seadus, mis sätestas noorte ühinemise olulisust ja võimalusi ning võimaluse noortekomiteede moodustamiseks kohalikul tasandil noorsoo organiseerimise teostamiseks.

Noored on ajapikku muutunud mugavamaks, kasutades ära tänapäeva maailma tehnilisi hüvesid, mis võimaldab erinevaid tegevusi võimalikult lihtsalt läbi viia. Hõlpsamaks on läinud infootsingud, õppimine. Huviringides ja trennides käimine oleneb lapse või noore huvist ja kodusest kasvatuses. Ettevõtlikumad noored leiavad oma vaba aja veetmiseks ja eneseväljenduseks erinevad noorteühendused, osalevad erinevates programmides. Tegelevad õpilasmavalitsuste tegevusega või poliitikaga.

Töö koosneb tervikuna kolmest peatükist. Esimene peatükk on pühendatud teoreetilisele osaluse ja kaasamise mõistete käsitlemisele ning noorte ühendustest Eestis. Annan informatsiooni noorte tegevusest haridussüsteemi osana ja olemasolevatest eri projektidest, koolinoorte osalemisel hariduselus. Lisatud on lühiülevaade poliitilisest tegevusest omavalitsuse ja maakonna tasandil. Teises peatükis on aratoodud uurimuse probleemi, eesmärgi ja läbiviimise protseduuri kirjeldus, analüüs koos tulemustega ning ettepanekuid. Lõputöö lõpeb kokkuvõttega, kus on esitatud lühikene üldistav ülevaade töö protsessist ja peamistest tulemustest.

1. NOORTE ÜHENDUSED NING NOORTE OSALUS JA KAASAMINE

ÜHISKONDLIKKU ELLU

Eesti Vabariik on oma Põhiseadusega määratlenud ennast kui õigusriiki, kus kogu tegevus toimub seaduste alusel. Seadusi võtab vastu Riigikogu, mis komplekteeritakse poliitiliste jõudude poolt valimistega. Nende poolt vastuvõetud normatiivsete aktidega reguleeritakse ka noorte käitumist ühiskonnas, õigemini küll noorte käitumise võimalusi. Noortele otsustamisprotsessis võimaluste loomine ja kaasamise protseduurid on käesoleva töö teemaks.

1.1. Noorte osalus ja kaasamine

1.1.1. Noorte osaluse mõiste

Osalus tähendab, et lapsed ja noored avaldavad oma arvamusi ja tutvustavad kogemusi ning otsuste tegemisel võetakse neid arvesse (Noorsootöö strateegia 2006-2013). Samuti osaleda otsuste tegemisel ennast puudutavates küsimustes, mis on üks põhilisi inimõigusi ning sellisena sätestatud ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis nr. 12: “Konventsiooniga ühinenud riigid tagavad lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks, õiguse väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele.” (ÜRO lapse õiguste konventsioon, artikkel 12, punkt 1). Noortel on soov osaleda aktiivselt oma linnaosa, linna, alevi või küla elus ning rääkida kaasa rahvusvaheliselt tähtsates küsimustes on oluline ning tänases Euroopas on noored sellekohaste tegevustega ka üha enam seotud. Samuti on osaluse vormid pidevas arengus ja muutumises. Võrreldes varasemate põlvkondadega ei pruugi osalus tähendada tuliseid vaidlusi, pikki arutelusid ja poliitiliste seisukohtade lõputut vahetamist. Tänapäeva osalusmeetodid on oluliselt loomingulisemad, mis on kahtlemata mõjutatud meediast ja üleilmastumisest. (Euroopa võrdse 2011: 64)

Übiuse järgi tähendab mõiste noorte osalus (ingl. *youth participation*) noorte õigust, võimalust ja soovi ühiskonnaelu mõjutada (Übius jt. 2007: 24). Noorte osalus on noortele otsustusprotsessides osalemiseks mitmekesiste võimaluste loomine ja osalusmotivatsiooni arendamine (Noorsootöö strateegia 2006-2013). Noorte osalusena nähakse eelkõige noorte aktiivset või passiivset sekkumist ühiskonna protsessidesse ja nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele (ENTK 2014 ametlik koduleht).

Noorte inimeste aktiivne osalemine otsustusprotsessides ja tegevustes kohalikul ja regionaalsel tasandil on demokraatliku ühiskonna lahutamatu osa (Übius jt. 2007: 25). Noorte aktiivne osalus

on väärtuslik väga paljudel põhjustel. Kui nimetada vaid mõningaid, on see noorte jaoks oluliste küsimuste mõjutamine, uute oskuste omandamine, oma loomingulisuse ja huvide väljendamine, tegutsemine koostöös sarnaste huvide ja eesmärkidega eakaaslastega; vastutustunde kujundamine koos vastutuse võtmisega kohaliku kogukonna eest ja palju muud. (D'Agostino jt. 2006: 21)

Osalemine demokraatlikus elus tähendab palju enam kui lihtsalt hääletamas käimist või valimiste pooldamist, vaatamata nende tähtsusele. Osalemine ja aktiivne kodanikuks olemine (*citizenship*) hõlmab õiguste, autoriteedi, toetuse võimaluse olemasolu, osaledes otsustusprotsessides ja parema ühiskonna üles ehitamises. Noorte aktiivne osalus on see kui noored ise teevad ja pakuvad otsuseid. Näiteks projektide algatamine, osalemine noortekogu töös ja nii edasi. Noorte passiivse osaluse puhul noored ainult osalevad ühiskonna poolt pakutavates tegevustes, käies ainult avatud noortekeskuses ja osaledes keskuse poolt pakutavates ettevõtmistes. Mõiste "noorte osalus" tähendab noorte õigust, võimalust ja soovi ühiskonnaelu mõjutada. (Übius jt. 2007: 25)

Noorsootöö käsiraamatus räägib Übius, et oma tegemistes vajavad noored väljakutset, mis ahvatleks teda tegemistes kaasa lööma ja nende silmapiiri avardama. Kuid selliste välja kutsetega toime tulekuks peaks noortel olema küllaldased võimed, sest kui väljakutse on ületamatult raske, võib kaduda huvi ning ebaõnnestumise korral võivad jääda püsima masendus ja umbusk ka järgnevate projektide suhtes. Noor peab tundma, et see, mida ta teeb on kindla ettevõtmise jaoks oluline ja vajalik, võimaluse korral isegi tunnustatav, mis annaks indu ja motivatsiooni ka tulevikus olema aktiivne mitmesugustes tegemistes. (Übius jt. 2007: 27)

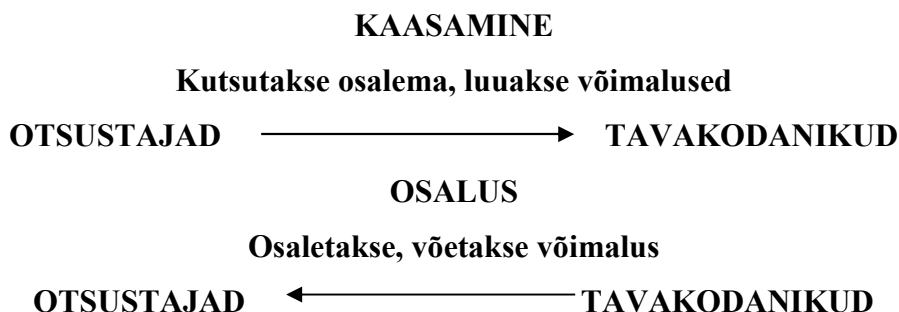
Osalemisvorme on mitu. Üks nendest on osalemisgrupid, kus noortel on võimalik teha tööd erinevates otsustusgruppides, nagu näiteks komisjonides, paneelides. Võimalik on ka paralleelsed otsuse kujundamise grupid, mis tegutsevad paralleelselt tegelike otsustuskodadega, olles formaalselt viimastega seotud. Elluviimisgruppides on noored otsejoones kaasatud spetsiifilistesse ülesannetesse, näiteks läbirääkimisse, avalike materjalide ettevalmistamisse. Luuakse ka väikeseid nõuandvaid arutelugruppe, kus noored saavad avaldada oma arvamust ja genereerida ideid. Loovate nõuandegruppides osaleb laiem noortegrupp, kus genereeritakse ideid ja edastatakse rühma poolset arvamust. Küsitlustes ja fookusgruppides osalemiseks moodustatakse üksused, mille alusel oleks võimalik informatsiooni andmine. Et noorte tegevusest aimu anda ka suuremale üldsusele, on oluline avalik suhtlus, mis võimaldaks meedias või suurüritustel oma arvamuse esitamist. Sellisel viisil on võimalik näidata ka täiskasvanutele, et noorte tegevus ja töö

on siiski oluline ning samas anda inspiratsiooni teistele, kes pole ühiskondlikult nii aktiivsed. (Übius jt. 2007: 29)

Olukordades, kus noored võtavad endale aktiivse rolli kohalikku ellu panustamisel, on enam tõenäoline, et ka laiem üldsus näeb neid mitte üksnes probleemide tekitajatena (mis on üsna tavaline passiivsete noortega kogukondades), vaid väga olulisi ressursse pakkuva rühmana. Või enamgi veel - partnerina, kellega tuleb arutada noori puudutavates küsimustes ning kelle arvamust tuleb võtta tõsiselt. Praeguses ühiskonnas on noored üha enam hakanud erinevates tegevustes kaasa lööma. Huvitatakse rohkem poliitikast, kodukoha käekäigust, kooliharidusest. On jõutud arusaamale, et kui soovitakse, mida ära teha või paremaks, on oluline aktiivne tegevus ka selles valdkonnas. (ibid)

1.1.2. Noorte sotsiaalne kaasatus

Noorte sotsiaalse kaasatuse mõiste on laiem kui sotsiaalse osaluse mõiste. Kaasatuse all mõeldakse noorte täisväärtuslikku kaasalöömist hariduses, tööturul, elus üldse. Selle vastandiks on sotsiaalne tõrjutus (*social exclusion*). (Noorsootöö käsiraamat 2007: 24)

Joonis 1. Noorte kaasamine ja osalus (Noorsootöö käsiraamat 2007: 24).

Nagu jooniselt näha on kaasamine ühesuunaline otsustajatelt tavakodanikele. Küsitakse, luuakse võimalus kuid ei pruugi seda arvestada. Osaluse puhul aga on teravik vastupidi. Tavakodanikud osalemise käigus saavad mõjutada kas otseselt või ka kaude otsustajate tegemisi. Ainult säärasel juhul on tegemist osalusega. Noorte inimeste aktiivne osalemine otsustusprotsessides ja tegevustes kohalikul ja regionaalsel tasandil on demokraatliku ühiskonna lahutamatu osa. (Übius jt. 2007: 25)

Sotsiaalne kaasatus laiemas mõistes tähendab see kõikide inimeste võimalust osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, sealhulgas töötada ja olla majanduslikult aktiivne. Ühiskond peab noorte seas solidaarsust üles näitama eriti nende noorte seas, kes on ebasoodsas olukorras või sotsiaalselt tõrjutud. Kaasamine võimaldab ühiskonna varjupoolele sattunud inimestel luua positiivne side sotsiaalse keskkonnaga ja kogeda, et neist sõltub asjade käik ühiskonnas. Seeläbi aitab sotsiaalne kaasatus vähendada lõhet vaesusega tegelevate ametnike ja poliitiliste otsustajate ning "tavakodanike" vahel ning suurendada otsuste positiivset mõju. (Übius jt. 2007: 29)

Noorte kaasatuse strateegias on ära märgitud järgmised põhimõtted:

- Otsida sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasamise poliitikas lahendusi teismeliste ja noorte täiskasvanute probleemidele, eelkõige ebasoodsas olukorras olevate noorte probleemidele.
- Optimeerida Euroopa Liidu (edaspidi EL), fondide ja kaitseprogrammide kasutamist, et toetada noorte sotsiaalset lõimumist.
- Kasutada sotsiaalseks kaasamiseks noorsootöö ja noortekeskuste täit potentsiaali.
- Arendada kõikide noorte kultuuridevahelist teadlikust ja oskusi.
- Arendada noorte hõlvamist kaasamispoliitikasse ning koostööd poliitikakujundajatega.
- Tunnustada ebasoodsas olukorras olnud noori, kes on oma olukorrast väljapääsu leidnud (näiteks erinevate auhindade abil).
- Tegeleda kodutust, eluaset ja majanduslikku tõrjutust puudutavate probleemidega.
- Edendada juurdepääsu kvaliteetsetele teenustele.
- Anda noortele peredele lisatoetust.

(Batueva jt. 2012: 23)

Valge ja Reitavi arvamusel kaasamise all mõistetakse huvirühmade informeerimist, nendega konsulteerimist ning ka huvirühmade osalust. Kaasamise eesmärk on tõsta otsuste kvaliteeti ja ühiskondlikku heakskiitu, suurendades mittetulundus-, era- ja avaliku sektori osalust otsuste ettevalmistamisel ja langetamisel. Avalikkuse kaasamine otsuste tegemisele peab olema avatud, läbipaistev ja paindlik. Noored saavad anda ühiskonna arengusse väärtusliku panuse ning nende kaasamine ühiskondlike probleemide ja ülesannete lahendamisse on ülimalt tähtis, et võimaldada kõigil noortel oma võimeid täielikult kasutada, ning et leida otstarbekaid ja mõtestatud lahendusi. Kaasamine muudab ekspertide arvates riiklike otsustusi läbipaistvamaks ning seeläbi inimestele kergemini mõistetavaks. Kaasamine kohalikul tasandil suurendab noorte

kuuluvustunnet oma kodukohaga ning suurendab nende huvi kodukohas toimuva vastu. (Valge, Reitav 2013: 59)

Samade autorite järgi on noorte kaasamine noortele mitmekesiste võimaluste loomine osalemiseks otsustusprotsessides ning noorte osalusmotivatsiooni ja –harjumuse kujundamine. Noorte osalusena nähakse eelkõige noorte aktiivset või passiivset sekkumist ühiskonna protsessidesse ja nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele. (ibid)

Ahokase arvamisel peab aga kaasamisel alati olema kindel ja ühene eesmärk, mille alusel saab identifitseerida huvirühma(d) (nt kõik kodanikud, maaelanikkond, noored, ettevõtjad vms) ja valida sobivad kaasamise vormid ja vahendid. Eesmärgi seadmisel ei tohi aga olla ka liialt ambitsioonikas, et mitte äratada alusetuid ootusi ja põhjustada hilisemat pettumust. Kaasamise eesmärk peab olema sõnastatud täpselt ja noorele arusaadavalt, et ta teaks, millised on ta vastutusalad. (Ahokas 2010: 59)

1.1.3. Lapse õigused – noorte osaluse alus

Laste ja noorte osaluse sisuks on nende võimalus väljendada oma seisukohti ja jagada kogemusi ning kogeda nende arvessevõtmist otsustamisprotsessis. Laste osalusõiguse kirjeldamisel võrdsustatakse mõnikord mõiste laste osalus mõistega lastekaasamine. Kuigi need mõisted on omavahel seotud, kasutatakse antud mõisteid erinevatel tasanditel ning on seetõttu teineteisest selgelt eristatavad. Osaluse olulisus seisneb kodanike panuse suurendamises poliitikate kujundamisel. Kaasamine see-eest tähendab osalust toetava keskkonna loomist, mille kaudu poliitika kujundajatel on võimalus rahvaga neid puudutavates küsimustes koostööd teha. Seega on laste osalus otsustusprotsessides lapsekeskne mõiste ning kaasamine täiskasvanukeskne. Laste osalusõiguse tagamise riiklikul tasandil peavad võimaldama riiklikud institutsioonid erinevate kaasamise meetodite abil. (Quick, Feldman 2011:11)

Roger Hart (1992: 9) koostas, võttes eeskujuks Sherry Arnsteini (1969) kaasamise idee, kaheksa astmelise mudeli, mis kirjeldab erinevaid tasandeid, kuidas lapsi ühiskonnas kaastakse. Mudeli eestikeelne tõlge pärineb Eesti Noorteühenduste Liidu poolt väljatöötatud noorte kaasamise ning osaluse käsiraamatust (2009).

1. Manipuleerimine: täiskasvanud pakuvad teemasid, mis nende arvates on laste ja noorte puhul aktuaalsed.

2. Dekoratsioon: täiskasvanud lahendavad noortelt tulnud probleeme, kuid noored on otsustusprotsessis pelgalt kaunistuseks, st mõjuvad väga kaudsel viisil.
3. Võltsosalus ehk tokenism: juhtumid, kus tundub, nagu antaks noortele sõna, ent tegelikult puudub neil võimalus otsust mõjutada.
4. Etteantud roll noortel ja tagasiside neile: noortele antakse teatud ülesanne tervikprotsessist; neid teavitatakse sellest, kuidas nende panust kasutatakse ja milline oli lõpptulemus.
5. Konsultatsioon noortelt ja tagasiside neile: noored annavad nõu täiskasvanutele; neid teavitatakse sellest, kuidas nende panust kasutatakse ja milline on lõpptulemus.
6. Täiskasvanute algatatud, kuid noortega jagatud otsused: täiskasvanud algatavad projekti, otsused tehakse lõplikult koos noortega.
7. Noorte omaalgatuslikud ja juhitud otsused: noored algatavad projekti ning viivad selle ka ise läbi; täiskasvanutel on toetav roll.
8. Noorte omaalgatuslikud, kuid täiskasvanutega jagatud otsused: initsiatiiv tegevuseks tuleb noortelt, kuid otsuste tegemisel osalevad nii noored kui ka täiskasvanud; täiskasvanud innustavad noori, samas saavad noored õppida täiskasvanute elukogemusest. (Hart 1992: 9-14)

Neist astmed neljast kuni kaheksani on aktsepteeritud kaasamise viisid, kuid kolm esimest kuuluvad formaalse kaasamise alla, millel puudub sisuline väärtus (Hart 1992: 10). Kuigi lastel on õigus osaleda otsustusprotsessides neid puudutavates küsimustes ning see on seadustega sätestatud, ei pruugi see nõue olla sisuliselt täidetud. Noorte kaasamist käsitledes kasutatakse tihti mõistet tokenism (Lister 2008: 34), mis eesti keeles tähendab võltsosalemist. See näitab seda, et näiliselt toimub kaasamine. Noortelt küsitakse nende arvamust, ent neile ei jagata selle arvamuse kohta tagasisidet, nende arvamus ei kajastu kusagil ning neil puudub reaalne võimalus otsuseid mõjutada. Kaasamise mudelist on näha, et laste kaasamine tähendab ennekõike koostööd laste ning täiskasvanute vahel. (Hart 1992: 12)

Noored saavad otsuste mõjutamises kaasa rääkida maakondlikes noortekogudes, kohalike omavalitsuste osaluskogudes, riigi ja kohaliku omavalitsuse juures tegutsevates nõuandvates kogudes, erinevates noorteorganisatsioonides jne. Üldiselt läbib noorte osalus horisontaalselt kõiki noortepoliitika valdkondi ja struktuure ning on noortevaldkonna üks peamisi põhimõtteid. Kohalikud noortevolikogud/parlamendid tegutsevad Eestis juba alates 1998. aastast. Kohalike omavalitsuste juures tegutsevad noorte osaluskogud on suunatud noorte ja avaliku võimu

vahelisele suhtlemisele kohalikul tasandil, ning võimaldavad noortel osaleda vastavas otsustusprotsessis ning mõjutada ümbruskonna kujunemist ja eluolu. (Osalus 2011: 10)

Tokemistlik manipulatsioon tuli minu arvates välja ka Tereshshenko poolt Ukrainas läbiviidud uuringus. Uurimusest tuli välja, et vaatamata sellele, et õpilased olid orienteeritud rääkimaks ka poliitikast ja ajaloo, ühiskonnas ja sotsiaalsest maastikust, ei toetatud oluliselt nende mõtteavaldusi. (Tereshchenko 2010) Ukraina näitel võib tõdeda, et on rikutud noorte õigust vabalt mõtteid avaldada ja poliitilisel maastikul kaasa lüüa. Piirkonniti on noorte osalus ja kaasamine väga erinev. Ka Eestis vajavad õpilased kooli inspiratsiooni ja tuge, et olla ühiskondlikult aktiivsed, et nad oleksin valmis lööma kaasa õpilasmavalitsuste töös, kohalikes omavalitsustes ja erinevates noorteprogrammides. Kas aga noortes endis on soov osaleda aktiivselt ühiskondlikus elus ja kas selleks on olemas võimalus? Lastekaitse Liidu poolt korraldatud uuringus on üldiselt optimistlik suhtumine noorte kaasamise Eesti koolides ja omavalitsustes. (Laste osalus ... 2013: 30-39)

1.2. Noorte ühendused ja programmid Eestis

1.2.1. Peamiste noorteühenduste iseloomustus

2009. aastast on Eesti Noorteühenduste Liidu (ENL) ja Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) vaheline koostöö jätkunud. Lisaks maakondlikele noortekogudele on tähelepanu suunatud ka kohalike omavalitsuste osalus kogude loomisele ning arendamisele. Noortekogude liikmetele, juhtidele ja vastutavatele noorsootöötajatele on tagatud nõustamine osaluse meetoditest ja arengutest, pakutakse koolitusi, arendatakse metoodilisi materjale (nt osaluse käsiraamat), rahvusvahelist koostööd, tutvutakse tegevusega kohapeal igas maakonnas ning vahendatakse paremaid praktikaid. 2009. aastal said Eesti noortekogud ka oma elektroonilise näo: www.noortekogud.ee. Praegu on see lehekülj uuendamisel. (ENL 2014 ametlik koduleht)

Toetamiseks edaspidist kohalike noortekogude teket ja nende jätkusuutlikkust arendab ENTK koostöös ENL'ga noortekogude stardipaketiteenust, tunnustamise võimalusi ja palju muud. ENL on ühtlasi ka peamine partner organiseerunud, ehk noorteühendustesse kuuluvate noorte huvide esindamisel. Kui 2002. aastal ENL alustas tegevust, kuulus sinna 25 noorteühendust; aastatega tekkisid uued organisatsioonid, kasvas katusorganisatsiooni usaldusväärsus ning praeguseks on liidu liikmeteks pea 50 noorteühendust (ibid).

ENL korraldab noorte osalust toetavaid kampaaniaid ja projekte, ning on esindatud mitmetes nõukodades ja otsustuskogudes, mis tegelevad noortevaldkonna probleemidega Eestis. ENL on korraldanud varivalimisi, mille abil tõstetakse noorte osalusaktiivsust ja teadlikkust poliitikas ning ühtlasi valmistatakse ette liikumist valimisea langetamise suunas. Liikmeskonda arendavad suurkoolitused talvelaager ja suvekool. ENL tunnustab oma liikmete häid ettevõtmisi Parima Noorteprojekti auhinnaga ning valib iga-aastaselt ka kõige noorem, aasta tegijat, noortesõbralikemat väljaannet ja ajakirjanikku, et tunnustada nii ENLi kui ka noortevaldkonda oluliselt panustanud inimesi ja organisatsioone. (ENL 2014 ametlik koduleht)

ENL aitab aktiivselt kaasa noori ja noorteorganisatsioone puudutava seadusandluse kujundamisele, seisab noorteorganisatsioonide suurema ja läbipaistvama rahastamise eest ning arendab liikmesorganisatsioone erinevate koolitusprogrammide läbiviimisega. ENL on ka Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu liige ja Eesti Koostöö Kogu hartaosaline. (ibid)

Üks olulisematest ja vanimatest kohaliku tasandi osalusvõimalustest on koolides tegutsevad õpilasesindused ja ülikoolide üliõpilasesindused. Õpilaste õigus osalusele oma kooli elu üle otsustamises ja arendamises on sätestatud põhikooli- ja gümnaasiumi seadusega ning üliõpilastele on sama õigus sätestatud ülikooliseaduse ja rakenduskõrgkooli seadusega. (PGS §60, ÜKS §42-43, RakKKS §24, 25)

Õpilasesindusi ühendab alates 1998. aastast Eesti Õpilasesinduste Liit (edaspidi EÕEL) (187 liiget) ja üliõpilasesindusi Eesti Üliõpilaskondade Liit (edaspidi EÜL) (22 liiget). Lisaks nimetatud noorteühendustele tegutseb Eestis veel 17 üleriigilist noorteühendust, mille liikmeteks on vähemalt 500 noort ja mis tegutsevad vähemalt viies maakonnas. (EÜL 2014 ametlik koduleht)

Noorteühenduste jätkusuutlikkuse toetamine on riigi jaoks üks olulisematest prioriteetidest, 2002. aastal moodustas ühingute toetamine 2,2 mln (~128 tuhat eurot), ja aastal 2009 pea 8 mln krooni (~511 tuhat eurot) (Riigieelarve 2002). 2014.aasta eelarves on ettenähtud noorsootöö struktuuride toetuseks 1321, 778 tuhat eurot (Riigieelarve 2014). Riiklikul tasandil on noortele loodud samuti erinevad võimalused osalemiseks otsustusprotsessis, kuid kahjuks mitte laialt. Esile võib tõsta Haridus- ja Teadusministeeriumi juures tegutsevaid ministrit nõustavaid kogusid, kus noortel on enamus või mis koosneb ainult noorte esindajatest. Nendeks osaluskoegadeks on vastavalt Noortepoliitika Nõukogu, mille ülesandeks on nõu andmine noortepoliitika alaste otsuste tegemisel ja Õppurite Nõukoda, mille kaudu saavad oma arvamust väljendada õpilased ja

üliõpilased. Lisaks noortekoda Avatud vabariik, mis tegeleb ka noorte haridusalaste küsimustega. (HTM 2014 ametlik koduleht)

Lisaks haridusalaste organisatsioonidega on õpilastel võimalik ühineda erinevate programmidega, mille kaudu saab osaleda kas õpilasvahetuses või vabatahtlikus töös. Rahvusvaheline Noorte Ühendus EstYES on mittetulunduslik, apoliitiline ja valitsusväline organisatsioon, mis asutati 1991. aastal eesmärgiga edendada noorte- ja kultuurivahetust, et paremini mõista inimesi meile võõrast keskkonnast kui ka propageerida õiglast ühiskonda. 1995. aastal sai EstYES mittetulundusühingu staatuse. EstYES on olnud pioneer-organisatsiooniks vabatahtliku teenistusega seotud organisatsioonide seas Eestis. Alates EstYES-si loomisest püüti organiseerida laagreid Eestis, kuid pingutustele vaatama toimusid esimesed kaks rahvusvahelist laagrit alles 1994.aastal. Kuus aastat hiljem korraldati juba 24 laagrit, millest võttis osa ligi 180 välismaa noort. (ESTYES 2014 ametlik koduleht) Minu arvates sellised võimalused avardavad noorte silmaringi ja annavad kogemuse terveks eluks. Nii palju kui on erinevaid noori, sama palju on ka erinevaid huvisid ja tegevusvaldkondi. Osad tahavad rohkem kaasa lüüa omavalitsuses ja poliitika tegevuses, teised aga hariduselus või riigikaitstes. Eestis on loodud ka Eesti Skautide Liit, Eesti Gaidide Liit, tegutsevad ka Noored Kotkad ja Kodutütred, mis kuuluvad Kaitseliidu alla (HTM 2014 ametlik koduleht). Praeguse seisuga võib öelda, et riik on teinud väga palju tööd, et pakkuda noorele erinevaid väljundeid lähtudes mitmekülgetest huvialadest (ibid).

Üldiselt on erinevat noorteorganisatsioonid üles ehitatud samadel põhimõtetel. Osaluse koha pealt organisatsioonid hindavad ja toetavad väga noorte initsiatiivi ja ideid organisatsiooni arengulistest küsimustes. Siiski valitseb olukord, kus erinevate organisatsioonide liikmed pöörduvad päevakajaliste teemadega, ürituste jm organisatoorsete küsimustega organisatsiooni arendamisel kaasaraäkimine on tagasihoidlik. Ettepanek peaks olema selline, et noorteühendused peaksid soodustama noorte aktivistide pealekasvu. Tuleb kasutada juba olemasolevaid ressursse, ehk juba tegutsevaid aktiivseid inimesi. Suunates neid messidele, üritusi korraldama, sotsiaalvõrgustikes organisatsiooni tegevust reklaamima. Samas on oluline, et aktiivsemaid noori tuleks kaasata organisatsiooni juhtimisotsustesse, et teadjate ring oleks võimalikult lai. (Jõe, Oga 2005: 110)

Eesti Õpilasomavalitsuse Liidu (edaspidi EÕOL) tegevuseks on samamoodi õpilaste kaasamine riiklikesse otsustusprotsessidesse kujundamaks nii noorte- kui hariduspoliitilisi seisukohti ning parandamaks õpilasomavalitsuste omavahelist koostööd (Eesti noorteorganisatsioonide

uuring ...2005: 114). EÜL on oma põhikirjas sätestanud, et seistakse Eesti üliõpilaskonna hariduslike, vaimsete ja ka toimetulekuliste huvide eest. Liikmeskonna kaasamisprotsess on organisatsioonisiselt selgelt välja töötatud ja EÜL hinnangul toimib hästi. (EÜL 2014)

Eesti Noorte Naiste ja Noorte Meeste Kristlik Ühingu Liit (edaspidi NNNKÜ-NMKÜ) on seadnud oma visiooniks omada mõju noortegevuse arendajana ja toetajana Eestis ning osaletakse ka ENL'i erinevates temaatilistes ümarlaudades kuid noortepoliitika mõjutamine pole organisatsiooni prioriteediks. Samuti ei toimu eraldi töögrupe, ega kaasamismehhanisme. Liidu eripäraks on vaid see, et liikmed osalevad ja on teadlikud rahvusvaheliste katusorganisatsioonide tööst ja tegemistest. (NNKÜ-NMKÜ ametlik koduleht)

1995. aastal loodi Eesti Skautide Ühing (edaspidi ESÜ), mille eesmärgiks on arendada avalikkusele suunatud tegevuse kaudu Eesti Vabariigi noori täisväärtuslikeks kodanikeks kooskõlas skautluse eesmärkide, põhimõtete ja meetoditega. Noori paelub väljakutset pakkuv tegevus (sealhulgas militaarne osa) eneseteostus ja korraldamise ja vastutuse küsimus. ESÜ korraldab laste- ja noorteõhtuid, seal hulgas puhke-, spordi- ja õppelaagreid, matku jms. Ühinguusse võivad kuuluda 6-26 aastased lapsed ja noored, kes on skautlusest huvitatud. (ESÜ 2014 ametlik koduleht)

Eesti Gaidide Liit (edaspidi EGL) loodi 1989. aastal. Gaidlus annab juhtimise ja vastutuse kogemuse, ning huvitatud noortele on ta lisaks lõbus ja tore tegevus. Oma tugevusena näeb EGL eelkõige kindla eluviisi pakkumist, kus väärtustatakse looduslähetust, terveid eluviise, tegevuse kaudu õppimist ning seda, et igaühel on võimalus arendada ning kasutada ja kasvatada oma potentsiaali saamaks täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks. Lisaks teeb organisatsioon koostööd Noorkotkaste ja Kodutütardega. (EGL 2014 ametlik koduleht)

Noored Kotkad ja Kodutütred on eesti Kaitseliidu noorteorganisatsioonid. Noored Kotkad ja Kodutütred kannavad isamaalise kasvatuse aadet ja tuginevad vabatahtlike tööle. Noorteorganisatsioonide töö aluseks on välja töötatud arengukava „Kaitseliidu noorteorganisatsioonide – Kodutütred ja Noored Kotkad – arengukava aastateks 2014-2020“. Nagu 2013.aastani kehtinud arengukava näeb ka uus dokument ette isamaalise kasvatuse ideed, mis seisneb noortele lähedaste kodukandi väärtuste aussetõstmisest. Iga noor on väärtus, iga noore kodukohas on tähenduslikke ja olulisi inimesi-kohti. Kodu aussetõusu järgi on loomulik maakonna, Eesti tähtsustamine ja hindamine. Oluliste teemadena on liikmekoolituses: Eesti loodus ja ajalugu, teadmised organisatsioonist, käitumine ja loovus, matkatarkused,

skaudioskused, turvalisus, riigikaitse. Kõik see loob fooni aktiivse kodaniku kasvamisele. Kasvatuse hõlbustamiseks on välja töötatud järgukatsete ja erikatsete süsteem, mille järgimisel rühma tasandil saavad kaasa rääkida rühma liikmed. (Tamm jt. 2011: 2-3)

Eespool on väljatoodud ülevaade Eestis tegutsevatest noorteorganisatsioonidest ja nende tegevusest. Küll aga võib tähele panna, et iga organisatsiooni üks põhiväärtusi on haridus ja selle edendamine noorte seas. Lisaks enamikud organisatsioonid on seotud ENL'iga, kas olles siis koostööpartnerid või on ENL neile katuseorganisatsiooniks. Noorel on võimalik valida väga mitmete valikute seast, kas ja kuidas oma tegevust sisustada, millised valikud on tal vaba aja veetmiseks või hariduselus kaasa löömiseks. Noor peab olema piisavalt ettevõtlik, ja kasutama talle antud võimalusi. (ENL 2014 ametlik koduleht)

Oma praktilises noorsootöös tõdesin, et aktiivsemad noored, kes soovivad ennast teostada tegelevad alati mitme asjaga, lisaks õppimisele ja huviringidele soovitakse endast märk maha jätta ka muudes valdkondades. Nende arendamist ja ettevõtlikust toetavad erinevad programmid, sellised ettevõtmised on kasulikud juba selle poolest, et noor teaks, millega ta tulevikus tegeleda soovib. Tulemuste edu või ebaedu annab siiski kogemuse ja jätab jälje terveks eluks.

Erinevaid noorteprogramme ja õpilasvahetusi on mitmeid. Erinevaid võimalused pakuvad koolides sõpruskoolide olemasolud, edukatele õpilastele pakutakse koolisisesele õpilasvahetuse programme, üldjuhul seonduvalt siis erialaga. Lisaks erinevad koolid ja ülikoolid pakuvad stipendiume edukatele õpilastele. Kohalikes noorteprogrammides osalemine, kuid veelgi enam rahvusvaheliste kogemuste vahendusel toimuv õppimisprotsess kujutab endast olulist osa noorte kujunemisel aktiivseteks kodanikeks, et võtta vastutust ja anda oma panus mitte üksnes oma kodupiirkonna või riigi, vaid ka Euroopa ja maailma kodanikena. (D'Agostino jt. 2006: 81)

Allpool on välja toodud neli programmi, mille edukus Eestis on tähelepanuväärne ning mille tegevuse tõttu on nii mõnigi noor alustanud oma karjääri redelit. Programmidest lähemalt kirjutamine on tingitud nende populaarsest ja isiklikust huvist. Euroopa Noored (ENEB) ja Euroscola on omavahel väga tihedalt omavahel seotud just oma tegevuses, toetades haridust, õppimist ja õpilaste rahvusvahelist suhtlemist. Noorte ettevõtlikkust toetav programm ENTRUM keskendub aga rohkem noorte loovuse arendamisele. ENTRUM'ist saadud kogemus võib olla noore karjääri alustala, kuid samas annab võimaluse osaleda väga harivas ettevõtmises, kus on võimalik kohtuda ja tutvuda aktiivsete noortega. (ENTRUM 2014 ametlik koduleht)

1.2.2. Programm ENTRUM

Noortel on võimalik näidata oma ettevõtlikust lüües kaasa ENTRUM'i programmis, mis on Eesti Energia koolinoorte ettevõtlikkusideede konkurs ja arenguprogramm. ENTRUM programmis toimub ettevõtlikkuse arendamine praktiliste tegevustega kaudu ehk oma idee algatamise ja elluviimisega meeskonnas. ENTRUM on Eesti Energia algatatud üle-eestiline noorte ettevõtlikkuse tasuta arenguprogramm, mille raames antakse ettevõtlikkusõpet olulisele osale Eesti gümnaasiumiõpilastest. (Loov Eesti 2014) Selleks, et noori sel teel inspireerida ja julgustada, vajalikke teadmisi edasi anda ning õigel rajal hoida, korraldab ENTRUM meelelahutus- ja koolitussündmuste sarja, mis koosneb:

- sessioonidest
- praktilistest seminaridest
- esseekonkursist
- noorteprojektide konkursist „Olen ettevõtlik!“. (Loov Eesti 2014)

Noortel on võimalik uurida ettevõtlikkuse telgitaguseid ning annab neile võimaluse kohtuda uute inimestega, sisenemist koolist ja sõpruskonnast erinevasse keskkonda, hulgaliselt inspireerivaid hetki. ENTRUM programmis osalemise eelduseks on ettevõtlikkuse idee esitamine konkursile, kas siis äri- või heategevuslik projekt. (ENTRUM 2014 ametlik koduleht)

ENTRUM projektis osalenud noored on välja tulnud väga põnevate ja huvitavate ideedega, mis toetavad nii hariduselu, kuid võivad panna aluse oma isiklikule karjäärile. Et sellisest programmist osa võtta, peab noorel kindlasti olema motivatsioon, et oma ideid ellu viia ja neid teostada. Oluline võtmesõna on võimed. Noored peavad oma võimetekohaselt olema kaasatud tegevustesse algusest peale. Just nemad on need, keda see tegevus peab inspireerima ja arendama – seetõttu on nende endi suutlikkus olulise tähtsusega tegevuste planeerimise algusest alates. (ibid)

1.2.3. Programm Euroopa Noored

Euroopa Noored Eesti büroo (edaspidi ENEB) koosneb tegusatest noortest, kes hoolivad kodanikuühiskonnast. Oma missiooni täitmisega läbi mitteformaalse õppimise on saavutatud noorte arenguvõimaluste toetamine. ENEB on sihtasutuse Archimedes¹ struktuuriüksus, mis koordineerib Euroopa Liidu haridus-, noorte- ja spordiprogrammi Erasmus+ noorte valdkonnas. Euroopa Noored Eesti büroo tegutseb aastast 1997. Kuni 2013. aasta lõpuni viis ENEB ellu EL-i noorte kodanikuharidusprogrammi Euroopa Noored (ing. k YouthinAction). (Euroopa Noored 2014 ametlik koduleht)

Lisaks programmi Erasmus+ koordineerimisele, on ENEB'il oluline roll Eesti ja Euroopa noorsootöö ning noortepoliitika arengute toetamisel:

- teadvustades väärtusi nagu sotsiaalne kaasatus, kultuuriline mitmekesisus ja kodanikuaktiivsus;
- luues võimalusi kogemuste ja heade praktikate jagamiseks rahvusvahelisel areenil;
- kaasates noori noortepoliitika ja noorsootöö kujundamisse;
- toetades mitteformaalse õppimise sotsiaalset ja formaalset tunnustamist ning pakkudes mitteformaalse õppe võimalusi noortele ja noortega töötavatele inimestele.

2008. aastast on büroo partneriks Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) ning Eesti Vabariigi kaasrahastusel elluviidava programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ rakendamisel. Programmi viidi ellu kuni 2013.a. koostöös Eesti Noorsootöö Keskusega. (ibid)

ENBL'i töö on jaotatud alamprogrammideks, mis on kujunenud järgmiselt:

- Rahvusvaheline noortevahetus

On võimalus osaleda kõikidele 13-25-aastaste noorte gruppidele. Noortevahetuse raames on võimalik kohtuda noortegruppidega teistest riikidest, õppida tundma teisi kultuure ja omandada uusi tutvusi. vahetus kestab tavaliselt 6-21 päeva ning aset leida kas Eestis või mõne partnergrupi koduriigis.

- Kohalik või rahvusvaheline noortealgatus

On võimalus osaleda kõikidele 15-30-aastaste noorte gruppidele (vähemalt 4 noort). Võimaldades kohalikul tasandil midagi olulist korda saata ja oma koduküla, -valla, -linna, -

---

¹Sihtasutus Archimedes loodi sõltumatu asutusena 1997. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt rahvusvaheliste haridus- ja teaduskoostööprogrammide menetlemiseks Eestis. Archimedese peamiseks ülesandeks on rahvusvahelise koostöö edendamine kolmes põhivaldkonnas: haridus, teadus- ja arendustegevus, noorte kodanikuharidus.

maakonna või laiemalt Eesti (noorte) elu mõjutada ja uuendada, kas siis koos välispartneritega või ilma.

- Noorte demokraatiaprojekt

On võimalus osaleda kõikidele 13-30-aastaste noorte gruppidele. Noorte demokraatiaprojekt on võimalus tuua noored otsustusprotsessidele lähemale. Tõsta noorte osalust oma elu puudutavates küsimustes kohalikul tasandil või laiemalt ja teha seda koos partneritega teistest riikidest.

- Euroopa vabatahtlik teenistus

On võimalus osaleda kõikidele 18-30-aastastele noortele. Noor saab kahest kuust kuni aastani asuda vabatahtlikuna tööle ning elama mõnda endale sobivasse riiki. Seejuures on Sinu enda valida nii sihtriik, kui ka organisatsioon, milles töötada soovid.

- Koolitustegevus ja võrgustikud

On üheks programmi Euroopa Noored kandvaks ja arendavaks jõuks, sest selle kaudu juhitakse noorsoolase tegevuse kvaliteeti. See toimub peamiselt läbi rahvusvahelise kogemustevahetuse ning noorsootöötajate täiendkoolituse, aga ka rahvusvaheliste võrgustike ja partnerlussuhete arengu toetamise teel.

- Kohalik või rahvusvaheline noorteseminar

On võimalus osaleda kõikidele 15-30-aastaste noortele. Noorteseminari projekti raames saad ette võtta suurejoonelisi kohalikke ja rahvusvahelisi üritusi eesmärgiga tuua omavaheliseks dialoogiks kokku noored ja otsustajad. (Euroopa Noored 2014 ametlik koduleht)

1.2.4. Euroopa Parlamendi noorteprogramm Euroscola

Eesti õpilastel on hea võimalus osaleda rahvusvahelises programmis, milles enamik kulusid kaetakse Euroopa Parlamendi poolt. Euroscola on noorteprogramm, mis on mõeldud gümnaasiumite ja kutseõppeasutuste õpilastele vanuses 16-18 aastat. Osaleda saavad vaid need koolid, kes pole viimase 2 aasta jooksul Euroscolast osa võtnud. (Euroopa 2014)

Euroscola toimub Euroopa Parlamendi hoonetes Strasbourgis Prantsusmaal, ürituse töökeelteks on inglise, saksa ja prantsuse keel. Aasta jooksul toimub kümme korda või enam Euroscolat. Euroscola päeva käigus saavad umbes 500 erinevatest Euroopa riikidest pärit õpilast "mängida" läbi ühe päeva Euroopa Parlamendi istungitesaalis. Hommikupoolikul võtavad sõna Euroopa Parlamendi ametnikud, kes tutvustavad parlamendi toimimist ning vastavad küsimustele. (ibid)

Pärastlõunal jagunevad õpilased eelnevalt kokku lepitud teemadega tegelevatesse tööruhmadesse. Teemadeks võivad olla nt "Keskkond ja taastuvenergia", "Teabevabadus ja

kodanikuaktiivsus", "2014 - toiduraiskamise vastane Euroopa aasta", "Euroopa tulevik", "Euroopa Parlamendi valimised 2014. aastal", "Noorte töehõive". Iga grupp ("parlamendi komisjon") töötab välja "seaduseelnõu" ning tutvustab seda nn "täiskogu istungil". Lisaks istungjärgu läbimängimisele toimub päeva jooksul ka Euroopa Liidu ajaloo ja Euroopa kultuuride ainealine mälumäng. (ibid)

Euroscola on mõeldud õpilastele, kes on väga huvitatud poliitikast. Nad saavad tunda, lähtuvalt siis töörühma tegevusest, osalusprotsesside mõju ja mõistavad hiljem, kuidas poliitikas võiksid asjad toimida. Samas annab see väga tugeva rahvusvahelise kogemuse, kaotab ära esinemishirmu. Loomulikult, nagu iga teise programmi puhul, on võimalik tutvuda väga toredate uute inimestega ja tugevdada keeltepagasit, mis tänapäeva muutuvus ühiskonnas on hädavajalik. (ibid)

Lisaks aitab Euroopa Parlament katta osa väljavalitud õpilasarühma sõidukuludest, samuti kindlustatakse toitlustamine Euroscola päeval Euroopa Parlamendis. Rühma maksimaalne suurus on 26 inimest (24 õpilast ja 2 õpetajat). (ibid)

1.3. Noorte kaasamine Eesti haridusliku kooli ja noorte organisatsioonide kaudu

Kogu maailmas on hariduse paljude vormide üheks eesmärgiks luua ühiste toetuspunktide alusel sotsiaalsed sidemed üksikisikute vahel. Selleks kasutatud vahendid on niisama mitmekesised kui kultuurid ja asjaolud, kuid igal juhul on hariduse keskseks eesmärgiks indiviidi, kui ühiskondliku olendi täielik teostumine. Haridus on kultuuri ja väärtuse kandja, loob keskkonna, kus sotsialiseerumine saab toimuda, ning sulatusliigiks, milles ühine eesmärk kuju võtab. Meeli Kalman pidas noorte jaoks suureks probleemiks õige haridustee valimist ja sealt edasi õige kooli ja töö leidmist. Kuni põhikoolini teevad selle otsuse laste eest üldjuhul vanemad, pärast 9. klassi lõpetamist peab noor ise mõtlema, millist haridust ta soovib, kas jätkata gümnaasiumis või ei ja siis kas, vahetada kooli, omandada kesk-eri haridust. Valikuid on palju ja rolli mängivad ka noore inimese huvid, mis on aastate jooksul tekkinud. Loomulikult mängib hariduse omandamisel rolli sotsiaalne taust ja perekonna tugi. (Kalman 1996: 49)

Baastadmised ühiskonnast, demokraatiast ja poliitikast omandavad noored kas kodanikuõpetuse või ühiskonnaõpetuse tunnis. Kuna kodanikuhariduse ülesanne on valmistada noori ette aktiivseks ja positiivseks ühiskonda panustamiseks, ei peaks see sisaldama üksnes teoreetilisi

teadmisi vaid ka aktiivsele ja vastutustundlikule kodanikule vajalikke oskusi, häid tavasid ja kogemusi. (Act 2006: 3)

Kodanikuaktiivsust kujutava õppimise ja õpetamise sisu ei piirdu info jagamise ja faktide pähetuupimisega, vaid oluline on õppimis- ja osalemisharjumuse arendamine. Selleks kasutatakse vastavalt võimalustele erinevates õpikontekstides spetsialistide, noorte ja kogukonnaliikmete teadmisi, oskusi ja kogemusi ning julgustatakse erinevaid probleeme kriitiliselt uurima ja õpitu üle arutlema. Kodanikuaktiivsuse saavutamiseks saab mõistagi käsitleda ka õpiaktiivsust ning noorte osalemist kooli- ja kogukonna elus, väljaspool kodanikuõpetuse õppekava. (Ahokas 2010: 10)

Kooli on tavaliselt peetud keskkonnaks, kus toimub õpetamine ja teadmiste omandamine. Tuleb aga tunnistada, et sama oluline kui õpetamisoskus on suhtumise mõjutamise oskus. Mis kodanikuharidusse puutub, siis see peaks igakülgset tegelemist aktiivsuse kujundamise, demokraatia tundma õppimise ja demokraatia tingimustes tegutsemisega. Kodanikuhariduse kontekstis võib suhtumine ja kujundamine tähendada õpilaste osalemise ja demokraatlike väärtuste ühiskondliku olulisuse selgitamist. Siinkohal tuleb kasutusele termin "koolikultuur", mis tähendab konkreetsetes koolis valitsevaid väärtusi, norme, igapäevatavasid ning organisatsioonilist korraldust. Seepärast mõjutab see koolielu osapoolte- õpilaste, õpetajate, töötajate, lapsevanemate ja teiste kogukonnaliikmete mõtlemist, käitumist ja omavahelisi suhteid. Kuigi igal klassil on oma kordumatu kultuur, võivad seda teataval määral mõjutada kehtivad ametlikud eeskirjad ja suunised. Koolikeskkonda ja koolikultuuri tuleks vaadelda mikroühiskonnana- keskkonnana, kus õpilased omandavad kogemusi ja lahendavad olukordi paralleelselt täiskasvanute elu ja ümbritseva ühiskonnaga. (Ahokas 2010: 11)

Koolikultuur peaks olema avatud ja interaktiivne, toetades nii koolisisest koostööd kui ka koostööd perekondade ja kogu ühiskonnaga. Õpilased peaksid saama koolikultuuri loomisest ja arendamisest osa võtta. (ibid)

Koolikultuuri kui osaluskeskkonna mõõtmed on:

- klasside ja kooli atmosfäär
- demokraatlikud väärtused
- demokraatlike institutsioonide tundmine
- inimõiguste teadmine
- konfliktide lahendamine. (ibid)

Ehkki koolikeskkonna avatus kodanikuhariduseks ja poliitiliseks aruteluks on piirkonniti erinev, peab enamik koole oma haridusalases õigusaktides ja muudes ametlikes dokumentides oluliseks edendada osaluspõhist koolikultuuri, mis julgustaks noori aktiivseteks ja vastutustundlikeks kodanikeks kasvama. (Ahokas 2010: 12)

Eestis on seadusloome tasandil loodud head võimalused kaasata noori neid mõjutavate otsuste väljatöötamisse. Tegelikult noored poliitikakujundamises aktiivselt ei osale. Osalt on põhjuseks ametnike ja noorte vähesed teadmised osalusvõimalustest. Ka Eesti lähiajalugu ei paku kuigi palju näiteid noorte edukast kaasamisest, puuduvad noorte osalemise väljakujunenud praktikad ja struktuurid. Praegune olukord aga soosib noorte soovi osaleda aktiivselt ühiskonnas oluliste otsuste tegemises. Osalemine neid otseselt mõjutavates protsessides (nagu näiteks hariduspoliitika) on kõigile arusaadav. Vähem põhjendatud tundub osalemine neid kaudselt mõjutavates protsessides (nagu näiteks ränne või keskkonnakaitse), kuid ühiskonna liikmetena peaksid noored ka neist osa võtma. (RiTO 2013, nr. 28 Eesti noortepoliitika tulevik- koostöö ja kaasamine)

Eestis tegeleb haridusalase tegevusega Noorteühing Avatud Vabariik, mis on asutatud 1999. aastal. Nende tegevuse peamised suunad on seotud hariduse ja vabatahtliku noorsootööga. Ühingusse kuulub üle 1500 inimese vanuses 16-26 aastat, neist üle poole räägivad vene keeles. Ühingu eesmärgiks on noorte huvide, vajaduste ja arvamuste esindamine avalikkuses ja asutustega suheldes. Samuti tegelevad nad noortepoliitika arendamisele kaasaaitamisele; hariduse kvaliteedi ja õpikeskkonna parandamisele ning õpimotivatsiooni tõstmisega. Oluline on ka keskkond, kus noored õpivad, sellepärast ühing on sihiks võtnud ka arendavaks tegevuseks tingimuste loomise. Eesmärgiks on seatud ka noorte teavitamist hariduselust Eestis ja mujal maailmas. (Noorteühing 2014 ametlik koduleht)

Ühingu tegevuse sihiks on:

- kodanikuharidus, kaasates noori oma kodanikupositsiooni esitamisele ja otsustamisele riigi ning ühiskonna tuleviku üle läbi seminaride, konverentside, kohtumiste, õppesarjade, diskussiooniklubide jms korraldamise;
- Euroopa lõimumisega, toetades Eesti noorte Euroopa kodanikeks olemist, arendades kultuuridevahelist dialoogi teiste riikide esindajatega, toetades koostööd noortevaldkonnas Euroopas läbi noorsoovahetuste, seminaride, õppevisiitide ja vabatahtliku teenistuse korraldamise, sh Euroopa Liidu naaberriikidega;

- Eesti ühiskonna lõimumisega, toetades eesti keelest erineva emakeelega noorte kaasamist Eesti kodanikeühenduste tegevusesse ja soodustades eestlaste ning mitte-eestlaste vahelist koostööd läbi informatsiooni levitamise, kaasamisürituste korraldamise ja avaliku arvamuse mõjutamise;
- eestkostega, seistes oma liikmete ja teiste ühingu sihtrühma kuuluvate inimeste (eelkõige noorte) huvide ja väärtuste kaitsmise eest suhetes avaliku võimu, ärispektori ning avaliku arvamusega. (ibid)

Koolis õppides on lastel ja noortel võimalik kaasa lüüa ka õpilasomavalitsuse tegevuses. Õpilasomavalitsus on Eesti Vabariigi gümnaasiumide vanemate õpilaste jaoks välja töötatud programm, mis aitab neil edukalt korraldada õpilasesinduste tegevust, osaleda oma kooli arendamises ja kaitsta oma õigusi ning muretseda õppekeskkonna parandamise eest. Programmi rakendamiseks on loodud avatud koostöövorm: Õpilasesinduste Assamblee. (ÕA 2014 ametlik koduleht)

Õpilasesinduste Assamblee on õpilaste esindusorganisatsioon, mis tegeleb õpilasomavalitsuse arendamisega Eesti koolides ja koolihariduse küsimustega. Assamblee tegutseb avatud koostöövormina juba 10 aastat. Haridussüsteemi ülesanne on valmistada igapäev ette ühiskondliku rolli jaoks. (ÕA 2014 ametlik koduleht) Jacques Delors nägi juba 2009 aastal, et keerulistes ühiskondades ületab ühises ettevõtmises osalemine kaugelt poliitilise kaalutluse piirid. Tegelikult tuleb kõigil ühiskonna liikmetel iga päev täita oma kohustusi teiste suhtes, nii töökohal, kultuuritegevuses, mitmesugustes ühendustes kui ka tarbijatena. (Delors 2009: 57)

Esimesed kogemused vastutusest ja ühiskonna toimimisest saadaksegi läbi õpilasesinduste ja assamblee tegevuse kaudu, kuid võib eeldada et tegevustega on kursis just aktiivsemad ja suhtlusaltimad õpilased. Õpilasesinduste Assamblee (ÕA) peamine töökeel on vene keel, mille koosseisu kuulub 58 kooli, mis omakorda moodustab 90% vene õppekeelega gümnaasiumiastmega koolidest. (ÕA 2014 ametlik koduleht)

Assamblee põhieesmärgid on:

- õpilaste ja nende esindajate informeerimine hariduspoliitikast ja vastavast seadusandlusest ning nende kaasamine aruteludesse hariduselu probleemide üle läbi konverentside, seminaride, piirkondlike ümarlaudade. Kasutatakse ka teisi koostöövorme;
- õpilaste esindamine ja nende huvide kaitsmine riikliku hariduspoliitika otsustamisel läbi pöördumiste valitsuse- ja teiste võimuorganite poole,

kaasamisüritustel osalemise, pöördumistel avalikkuse poole. Kasutatakse ka teisi mõjutamisvõimalusi;

- õpilasesinduste arendamine koolituste ja konsultatsioonide ning informatsiooniliste tugimeetmete kaudu. (ibid)

Õpilasesindused astuvad Assambleesse täies koosseisus (keskmiselt 15-20 inimest). Igal õppeaastal liikmete nimekirju uuendatakse. (ibid)

Assamblee kõrgeimaks organiks on nõukogu, kus igas liikmekoolis on kaks kohta. Nõukogu istungeid kutsutakse kokku kaks korda õppeaasta jooksul, tavaliselt sügisel ja kevadel. Nõukogu istungite vahelisel ajal juhib Assamblee tegevust nõukogu poolt valitud kümmeliikmeline esinduskogu. Esinduskogu koosseisu võivad kandideerida kõik Assamblee liikmed. (ÕA 2014 ametlik koduleht)

Vahetult pärast ametisse astumist valib esinduskogu oma liikmete seast peasekretäri, kes esindab Assambleed välissuhetes, juhib esinduskogu tegevust ja esinduskogu ning nõukogu istungeid. Esinduskogu juhindub oma tegevuses nõukogu otsustega. Järgmise nõukogu istungi päevakorda ja otsuste eelnõusid koostab esinduskogu. Vajaduse korral võib esinduskogu arutada eelnõusid esmalt läbi piirkondlikel ümarlaudadel. (ibid)

1.4. Noorte mõju poliitikale läbi noortevolikogude ja omavalitsuse tegevuse kaudu

Mõisted nagu kodanike, kaasamine, osalemine ja partnerlus on muutunud üha enam kasutatavateks ning erinevad kodanike informeerimise, ühendustega konsulteerimise ja kohalikus elukorralduses osalemise toetamise meetodid ning võimalused on küllaltki aktiivselt vastu võetud ka Eesti kohalike omavalitsuste poolt. (Praktilisi nõuandeid ... 2004: 3)

Kohaliku omavalitsuse jaoks on kaasamine oluline, kuna see tagab kohalike elanike haaratusega protsesside kujundamisse parema avaliku poliitika, muudab kohaliku omavalitsuse tegevuse läbipaistvamaks ja arusaadavamaks ning suurendab seeläbi usaldust omavalitsuse vastu, mis omakorda tugevdab kohaliku omavalitsuse demokraatiat (Praktilisi nõuandeid ... 2004: 2).

Noortealgatuse juhtimine annab noortele kogemuse sellest, mida tähendab olla aktiivne, võimaldades neil tegutseda kohalikul tasandil ja samas reageerida Euroopa ühistele muredele, tunda uhkust kohalikul tasandil saavutatud positiivsete tulemuste üle. Võimalik, et selle

tagajärjeks on soov võtta vastu uusi väljakutseid, näiteks koostöö alustamine rahvusvahelisel tasandil. (Noortealgatus 2011: 7)

1.4.1. Maakondlikud noortekogud

Aastast 2006 tegutseb ka 15 maakondlikku noortekogu – igas maakonnas üks. Noortekogu võimaldab noortel osaleda otsustusprotsessides ning kaitsta enda huvisid neid puudutavates valdkondades maakondlikul tasandil. Noortekogu annab võimaluse kaasa rääkida ja olla rohkem kaasatud otsuste tegemisse, mis puudutavad noorte elu, omada võrdseid võimalusi ning aktiivsemalt osaleda ühiskonnas ja ühiskondlikus elus. Noortekogu on sidevahend noorte ja maavalitsuse vahel. (ENTK 2014 ametlik koduleht)

Maakonniti täidavad noortekogud mõnevõrra erinevat rolli, näiteks peale igasuguste ürituste, foorumite, töötubade, heategevuslike kampaaniate jms kuuluvad noortekogude liikmed erinevatesse komisjonidesse ja nõukogudesse, mis läbi püütakse noorte endi ideid ja mõtteid võimukandjateni viia ning teoks teha (Noortekogud 2014 ametlik koduleht).

Paraku pean tõdema, et maakondlikest noortekogudest oli kõige raskem saada ülevaadet nende tegutsemistest. Kodulehtedelt ei ole praktiliselt võimalik midagi välja lugeda mainitud tegevustest.

1.4.2. Linna ja valla noortevolikogud

Kohaliku omavalitsuse noortevolikogu liikmeks võivad olla noored vanuses 13–26, kelle elukoht on registreeritud konkreetse omavalitsuse haldusüksuse territooriumil. Noortevolikogusse saavad kuuluda õpilasesinduste ja noorteühingute esindajad ning ka organiseerumata noored (noored, kes ei kuulu noorteorganisatsiooni või -gruppi). Noortevolikogu liikmete valimisel peab lähtuma demokraatlikkuse põhimõtetest. (Noortekogud 2014 ametlik koduleht)

Noortevolikogu tagab noortele võimaluse:

- rääkida kaasa otsuste tegemisel, mis puudutavad noorte elu;
- omada võrdseid võimalusi täiskasvanutega;
- saada heaks kodanikuks;
- aktiivsemalt osaleda ühiskonnas ja ühiskondlikus elus;
- tutvuda demokraatia põhimõtetega. (ibid)

Noortevolikogu mõiste kohaselt on noortevolikogu näol tegemist valla- või linnavolikogu juures tegutseva organiga, see tähendab, et noortevolikogu on eelkõige nõuandev organ valla- või linnavolikogule. Noortevolikogud, mis täna tegutsevad noortekeskuste, rahvamajade, vallavalitsuse või muu struktuuri juures peaksid tulevikus olema otseselt seotud valla- või linnavolikoguga. Siinjuures on oluline just juriidiline seos – noortevolikogu teenindamine ja abistamine võib olla küll noorsootõtaja või mõne muu ametniku ülesandeks, kuid noortevolikogul on kindel koht valla- või linnavolikogu struktuuris. Teine oluline põhimõte, mida võib mõistest välja lugeda, on järgmine – noortevolikogu liikmeskond peab koosnema noortest. Noorteks käesoleva seaduse tähenduses loetakse füüsilisi isikuid vanuses 7 kuni 26 eluaastat. (ibid)

Hoolimata sellest, et seaduses on kohaliku tasandi noorte osaluskogu mõiste nimetusena kasutatud noortevolikogu, ei keela seadus ka teiste nimede kasutamist (noortekogu, noorteparlament jne). Segaduse vältimiseks soovitab ENL aga kasutada tulenevalt enimlevinud praktikast mõistet noortekogu maakondliku tasandi noorte osaluskogu puhul ning kohaliku tasandi noorte osaluskogusid soovitame nimetada ka nende ametlikes dokumentidest (näiteks põhimäärus) noortevolikogudeks. (ibid)

Praegu kehtiva noorsootöö seaduse § 9 reglementeerib noortevolikogu alljärgnevalt:

- (1) Valla- või linnavolikogu juurde võib moodustada noortevolikogu. Noortevolikogu eesmärgiks on arutada valla või linna pädevusse kuuluvaid noori puudutavaid küsimusi ning teha nende kohta ettepanekuid valla- või linnavolikogule ja valla- või linnavalitsusele, lähtudes noorte vajadustest ja huvidest.
- (2) Noortevolikogu valitakse valla või linna noorte poolt demokraatlikul teel valla- või linnavolikogu kehtestatud korras.
- (3) Noortevolikogu tegutsemise alused kehtestab valla- või linnavolikogu.
- (4) Vald või linn toetavad oma haldusterritooriumi noortevolikogu jätkusuutlikku tegutsemist valla- või linnavolikogu kehtestatud korras.
- (5) Valla- või linnavolikogu edastab noortevolikogule selle taotlusel oma istungite päevakordade projektid ning noori puudutavate õigusaktide eelnõud enne valla- või linnavolikogu istungite toimumist. (NTS §9)

Sama paragrahv sätestab noortevolikogu moodustamise ja tegutsemise alused ning noortevolikogu eesmärgi. Lõikes 1 sätestatakse õigus moodustada valla- või linnavolikogu juurde noortevolikogu. Antud lause ei anna otsesõnu moodustamise õigust ei noortele ega ka

valla- või linnavolikogule, vaid konstateerib õigust taoline organ moodustada. Taoline regulatsioon on tingitud sellest, et noortevolikogu moodustamine peaks olema kahe osapoole – aktiivsete noorte ning kohaliku volikogu kokkulepe ning mõlema poole tahe. Noortevolikogu loomine ühepoolselt, omavalitsuse initsiatiivina ei ole kuigivõrd mõttekas, kui puudub noorte huvi, kes hakkaksid noortevolikogu tegevust juhtima. Samas on seadusest tulenevalt ka mitu kohta, kus noortevolikogu liikmetel ja valla- või linnavolikogul tuleb omavahel kokku leppida, kuna valla- või linnavolikogu peab oma õigusaktiga kehtestama noortevolikogu valimise, toetamise ja tegutsemise alused. (ibid)

Noortevolikogu kuulub küll valla- või linnavolikogu juurde, kuid kuna paljud noori puudutavad küsimused on arutlusel ning otsuseid tehakse nende kohta ka valla- või linnavalitsuses, siis on noortevolikogul seadusest tulenev õigus teha ettepanekuid lisaks volikogule ka valitsusele. Hoolimata sellest, et seaduses puudub valla- või linnavalitsusel eraldi kohustus noortevolikoguga konsulteerida, on see tulenevalt noortevolikogu eesmärgist soositud ning valla- või linnavolikogu võib taolise ülesande valla- või linnavalitsusele ette näha noortevolikogu põhimääruses. Teise tingimuse kohaselt peab noortevolikogu valimine toimuma demokraatlikul teel. Ka selleks on erinevaid võimalusi – alustades üle valla/linnalistest üldvalimistest, kus hääletada saavad kõik noored; delegeerimine, mille kohaselt delegeerivad oma esindajad noortevolikogusse näiteks valla/linna koolide õpilasesindused, omavalitsuses tegutsevad noorteühendused, noortekeskuste aktiivid. Kasutada võib ka erinevaid kombinatsioone (näiteks pooled kohad valitakse ülevalla-/linnaliselt, pooled kohad täidetakse delegeeritud esindajatega). Igal juhul peab noortevolikogu liikmeskond kujunema demokraatlikult. (NTS § 9)

Kuigi nii valimisõigusele kui ka noortevolikogusse kandideerimise õigusele on seatud vanuseline alam- ja ülempiir, ei sätesta seadus, et kõikidel 7-26 aastastel noortel on õigus noortevolikogu valida ning sinna valituks osutada. See tähendab, et eelkõige kandideerimisõiguse puhul on võimalik igal omavalitsusel ja noortevolikogul kokku leppida kõrgemas vanuse alampiiris, kui 7 eluaastat. Näiteks on mitmetes noortevolikogudes noortevolikokku kandideerimise õigus 14-26 aastastel noortel, kuid esineb ka omavalitsusi, kus alampiir on madalam.

Seaduses on valla- või linnavolikogule antud volitusnorm:

- kehtestada noortevolikogu valimise kord;
- kehtestada noortevolikogu tegutsemise alused;
- kehtestada noortevolikogu toetamise kord.

Kuigi otsene kohustus seaduses puudub, julgustab ENL edastama sarnast infot noortevolikogule ka valla- või linnavalitsuse istungite ja õigusaktide eelnõude kohta, kuna vastavalt seadusele on noortevolikogul õigus esitada ettepanekuid ka valla- ja linnavalitsusele (ibid).

1.4.3. Erinevate linna- ja valla noortevolikogude tegevus Eestis

Eestis tegutseb väga mitmeid noorte volikogusid, statistiliselt täpset arvu on raske öelda, kuna neid tekib pidevalt juurde. Siinkohal tooks mõned näited Eestis tegutsevatest aktiivsematest noorte volikogudest. Vaatlen siinkohal neist mõnda erinevatest piirkondadest: Harjumaa, Ida-Virumaa ja Tartumaa ning Tallinn.

Tallinna linna noortevolikogu on Tallinna Linnavalitsuse juures tegutsev Tallinna noortest koosnev nõuandva õigusega osaluskogu, mis esindab Tallinna noorte huve. Nende tegevus rajaneb demokraatia põhimõtetel, liikmete omaalgatusel ja ühistegevusel. Noortevolikogu põhitegevus on kaasata noori aktiivselt osalema ühiskondliku elu korraldamises. (Tallinn 2014 ametlik koduleht)

Noortevolikogul on hetkel 21 liiget, kes on valitud kolmest huvirühmast: õpilaste, üliõpilaste hulgast ja noorteühendustest. Igal huvirühmal on seitse esindajat. Tallinna linna noortevolikogu on Eesti aktiivseim osaluskogu, mis annab arenguvõimalusi kõikidele oma liikmetele ja mille kaudu Tallinna noored saavad efektiivselt oma häält linnavõimudele kuuldavaks teha. Tallinna noored on kaasatud kõigil tasanditel otsustusprotsessidesse, nende arvamusega arvestatakse ning neile on loodud võimalikult palju võimalusi eneseteostuseks ja oma arvamuse avaldamiseks. (ibid)

Ka Narvas on tegutsev noortevolikogu, mis tegeleb noorte huvide eest. Volikogu nimi on Narva Noorteparlament, mis koosneb 31 liikmest, mille tegevust koordineerib Narva Linnavalitsuse Kultuuriosakond. Noortevolikogu eesmärgiks on arutada linna pädevusse kuuluvaid noori puudutavaid küsimusi ning teha ettepanekuid linnavalitsusele ja linnavalikogule, lähtudes noorte vajadusest ja huvidest. Tegeletakse noorte kaasamisega erinevatesse projektidesse, Narva linna noorte kaasamine linnaoleviku ja -tuleviku puudutavate küsimuste lahendamise. Lisaks osaletakse aktiivselt linnaelus ja tegeletakse ka noorsootöö arendamisega. (Narva Noorteparlamendi põhimäärus)

Lõuna- Eestis asuv Elva Noortevolikogu on grupp aktiivseid noori, kelle eesmärgiks on kaitsta ning täita Elva linna noorte soove ja huve. Nende eesmärgiks on viia noorte hääl otsustajateni.

Tehakse koostööd Elva Linnavolikoguga, HKK Sinilind ning ka teiste asutustega. Pakutakse noortele võimalust enesearendamiseks läbi erinevate koolituste, seminaride ning simulatsioonide, samuti on ka võimalus kirjutada projekte erinevate ürituste korraldamiseks. Liituda saavad kõik 14.-26. aastased noored, kes on Elva elanikuregistris ja/või õpivad Elva Gümnaasiumis. (Elva 2014 ametlik koduleht)

Juba erinevate noortevolikogude eesmärkidest on näha, et põhirõhk asetseb noorte kaasamise ühiskonna elu korraldamisse. Noortega arvestatakse ja nende huvidest lähtudes üritatakse korraldada organisatsioonide sisest tööd, kooskõlastades oma tegevust kohalike omavalitsustega. Noortevolikogude tööst ja tegemisest rääkivad ka kohalikud ajalehed ja suuremate ettevõtmiste puhul kajastab noorte tegevust ka ENL. (ENL 2014 ametlik koduleht)

2. NARVA NOORTE SUHTUMINE JA ARUSAAM OSALUS- JA KAASAMISPROTSESSIST

Teoreetilises ülevaates vaatlesin noorte kaasamise võimalusi erinevatesse projektidesse ja programmidesse Eesti Vabariigis. Kaasamine ja osalemine nendes on võimalik, kui see on noortele teada. Samuti vaatlesin poliitiliste institutsioonide juures tegutsevaid noorteühendusi, kus võiks väljenduda noorte kaasamine ja osalemine. Jääb välja selgitada, kuidas see praktikas toimib. Kas noortel on informeeritus projektidest ja kas nad tunnetavad oma kaasamist otsustusprotsessi.

2.1. Probleemi kirjeldus, valim ja läbiviimise protseduur

Töötades ise noortega huvikeskuses, nägin lähedalt noortega seotud probleeme. Ühelt poolt osa noorte passiivsus ja ükskõiksus aktiivse ühiskondliku elu vastu ja teisalt võimalik teadmatust kaasamise ja osalemise võimalustest. Tekkis soov uurida seda küsimust lähemalt. Kas noored on teadlikud kaasamise või osalemise võimalustest, kust ammutavad nad informatsiooni noortele mõeldud ürituste kohta ja kuivõrd võib olla tegemist teadmatusega oma võimalustest. Pean seda küsimust ka oluliseks. Praktikas on lihtsaim viis eelpooltoodud küsimustele vastuste saamiseks vastava küsitluse korraldamine noorte endi seas.

Teoreetilises kirjanduses on ära toodud kolm traditsioonilist uurimisstrateegiat: katseline uurimus, ülevaateuurimus ja juhtumiuurimus (Hirsjärvi, ... 2010: 125). Minu töö eesmärgi saavutamiseks on kõige lähem ülevaateuurimuse rakendamine. Ülevaate saamiseks kasutan anketeerimist Narva noorte hulgas. Toodingu järgi on sotsiaalteaduslikud andmed kompleksed ja paljutahulised nähtused. Tema arvates sotsiaalteaduslikud andmed on kirjeldavat laadi, korrelatsioonilised, peegeldades erisuguste elukülgede omavahelist (sageli vastastikust) seotust. (Tooding 2007: 29-30)

Ankeedi küsimuste koostamisel pidasin silmas eelkõige kvantitatiivse analüüsi võimalust. Küsimustega üks kuni viis, seitse ja 20-23 avavad vastanute üldised andmed. Teiste küsimuste puhul on vajalik kvalitatiivne analüüs, et selgitada välja noorte suhtumine ja käitumine. Küsimustega kuuest kuni kaheteistkümmeni loodan avada noorte osalemist projektides. Risttabelid soolise kuuluvuse ja perekonna suuruse osas võiksid anda teavet hindamaks sotsiaalset kollektiivsust. Koostasin ankeedi mis koosnes 23 küsimusest. Küsimuste koostamisel järgisin vajadust saada teada noorte suhtumist ja arvamust mõjust ühiskonna elule. Osa küsimusi olid valikvastustega. Nende puhul oli vastajal võimalus oma arvamus lisada. Enamuse puhul aga

valiti sobiv vastus. Avatud küsimuste puhul aga pidi vastaja kirjutama oma arvamuse. Mõneti oli see keerulisem vastajale ja saadud vastuste puhul oli nende töötlemine, vastuste jaotuse saamine, keerulisem.

Valimi määratlemisel lähtusin oma praktilise töö kogemustest noortega ja eeldasin, et vastajad peaksid olema mitte nooremad kui 12 aastased ja mitte vanemad kui 18 aastased. Selles vanuses noored õpivad üldhariduskoolis ja valimi koostamine saaks toimuda koolide kaudu. Ankeetide täitmine toimus elektrooniliselt programmiga Google Disk. Vastajad olid Narva Noortekeskusest ja viiest Narva koolist. Ankeedi töötlemisel sain programmist küsimuste vastuse sageduste tabelid ja vastused xls formaadis. Excel'i tabelarvutuse ja PivotTable abil koostasin risttabeleid kahe tunnuse vahel. Ankeeti sai levitatud ca 200 noorele, vastajaid oli sellest vaid neljandik. Kuna pooled vastused laekusid Noortekeskusest, siis on tulemused kallutatud rohkem noorte tegevusega kursis olevate isikute poole. Ankeedi läbiviimisel elektroonilisel viisil ei ole võimalik eraldi usutleda igat respondenti vastamise vabatahtlikkusest ja nõusolekust vanemate poolt. Küll aga oli tagatud vastajate anonüümsus ja ka informeerimine vastuste kasutamisest vaid sotsiaalteaduslikel eesmärkidel. Vastamisega selgitasin ainult noorte suhtumist ja teadlikkust mind huvitavates probleemides. Kuna küsitlusega hõlmasin Narva aktiivseid noori (ka Narva Noortekeskust) siis on saadud tulemused minu arvates piisavalt usaldusväärsed.

2.2. Uurimistulemuste analüüs

Läbiviidud küsitlusega hõlmasin 58 Narva noort, kogetud andmed kinnitavad antud töö usaldusväärset. Vastanute hulgas oli noored vanusevahemikus 13-19 aastased (vanuseline jaotus on antud tabelis 1). Sooliselt jagunesid vastanud 16 (27%) poisid ja 44 (73%) tüdrukud. Kokku elab Narvas rahvastikuregistri andmetel selles vahemikus noori 1. jaanuari 2014 aasta seisuga 3756 inimest (Lisa 4). Küsitlusega hõlmasin seega igat 65 noort. Kahtlemata vastasid vaid aktiivsemad noored, mis ka kinnitab analüüsi usaldusväärset.

Tabel 1. Vastanute vanus

vanus	13	14	15	16	17	18	19
vastanuid	9	16	9	9	8	6	1
	16%	28%	16%	16%	14%	10%	2%

Vastanutest 11 (19%) olid pärit perekonnast kus teisi noori ei olnud. 40 vastanutest (69%) oli olemas ka õde või vend perekonnas.

Küsimusele kas peavad noored aktiivselt osalema ühiskondlikus elus sain üheselt mõistetava jaatava vastuse (97%). Vaid kaks vastajat leidsid, et noored ei peaks osalema ühiskonna elus. Enamik vastajatest olid alaealised nii, et neil eksisteerib soov olla aktiivsed ühiskonnaliikmed ka ilmselt täiskasvanu eas. Kuna vaid kaks noort ei avaldanud soovi olla aktiivsed, siis sellise hulga korral ei saanud võrrelda perekonna suurusega. Ei saa tuletada seost perekonna suuruse ja ühiskondliku aktiivsuse vahel. Eeldasin, et mida suurem on perekonna koosseis seda suurem võiks olla ka aktiivsus osalemaks ühiskondlikus elus.

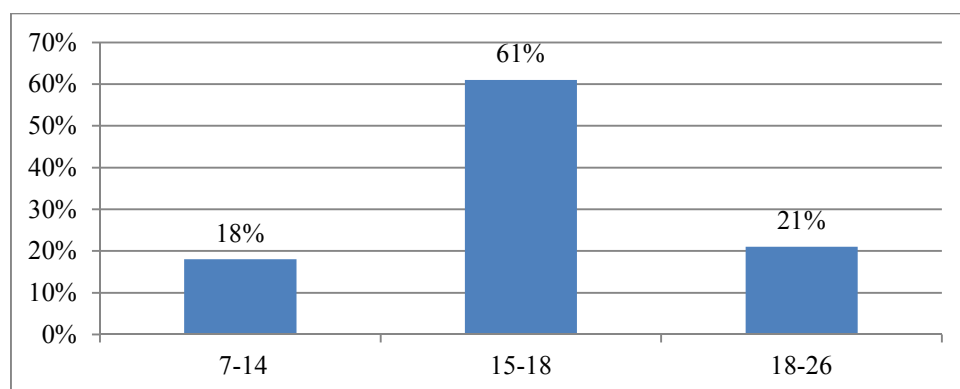
Sama positiivne ei olnud aga noorte arvamus saadava haridusega. Tabelis 2 on ära toodud noorte arvamus saadava haridusega ja ka võrdlus aktiivseks ühiskonnaliikmeks olemisega.

Tabel 2. Noorte arvamus haridusest ja noorte enesemääratlus vajadusest olla aktiivne

rahulolu määr/mõju suurus	jah, peab	ei, ei pea	Kogusumma
täiesti rahul	4		4
Rahul	24	1	25
ei oska öelda	22	1	23
pole rahul	6		6
pole üldse rahul	0	0	0
kogusumma	56	2	58

Nagu näha on täiesti rahul vaid neli vastanut 58-st (6,9%). Kui aga võtan kogu rahulolevate osakaalu siis sain, et pooled on rahul. Rahul ei ole vaid kuus vastanut ehk 10%. Paraku 23 vastanut ei oska öelda oma seisukohta. Et nende osakaal, kes ei pea vajalikuks aktiivset ellusuhtumist, on väike (kaks vastanut), siis ei saa võrrelda nende seost rahuloluga hariduse saamisel.

Ühe küsimusena sai küsitud noorte arvamust „millises eas peaks hakkama osalema aktiivses ühiskondlikus elus?“. Üldiselt kujunes valdavaks vanusevahe 15-18 aastat.

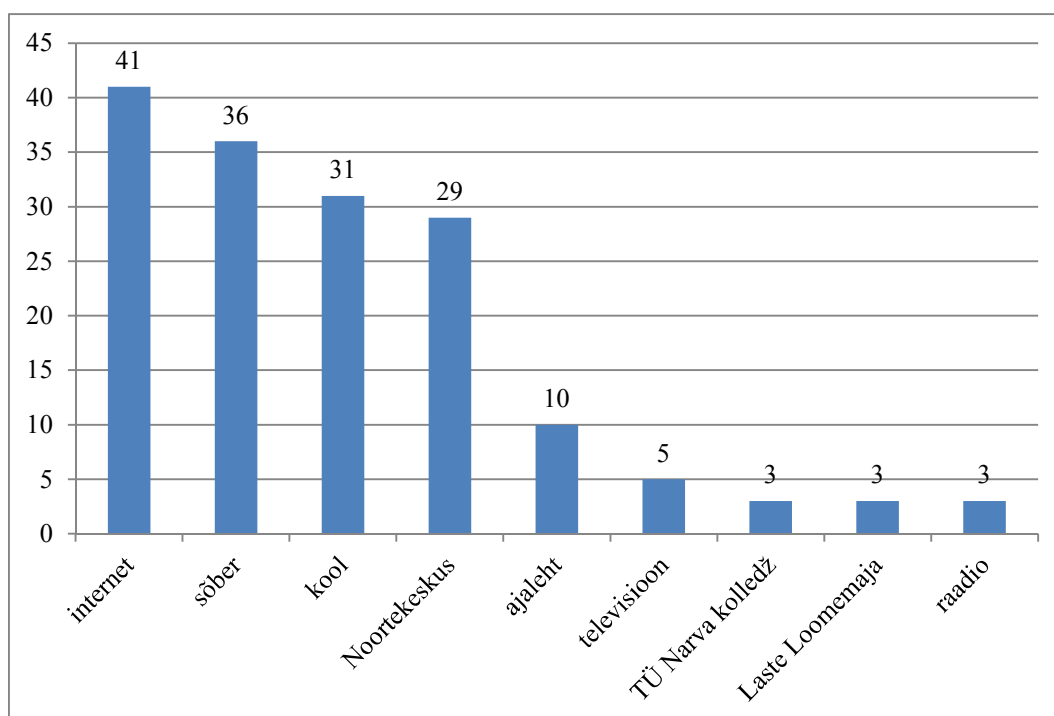
Joonis 2. Noorte arvamus millises vanuses peaks osalema ühiskondlikus elus.

Mind huvitas kuivõrd on noorte arvamus enda kohta vastavuses nende vanusega. Noored vanuses 15-18 on nõus, et see on õige iga osalemaks aktiivselt ühiskondlikus elus. Ka nooremad leiavad et see on õige. Nooremate arvates aga on veel liiga vara alata enne 15 aastaseks saamist (vt tabel 3). Ilmselt ei tunta ennast küllalt iseseisvalt, otsustamaks osalemist ühiskonna asjade otsustamisel.

Tabel 3. Noorte vanus ja arvamus enda kohta aktiivsele ühiskonnaelu vanusele

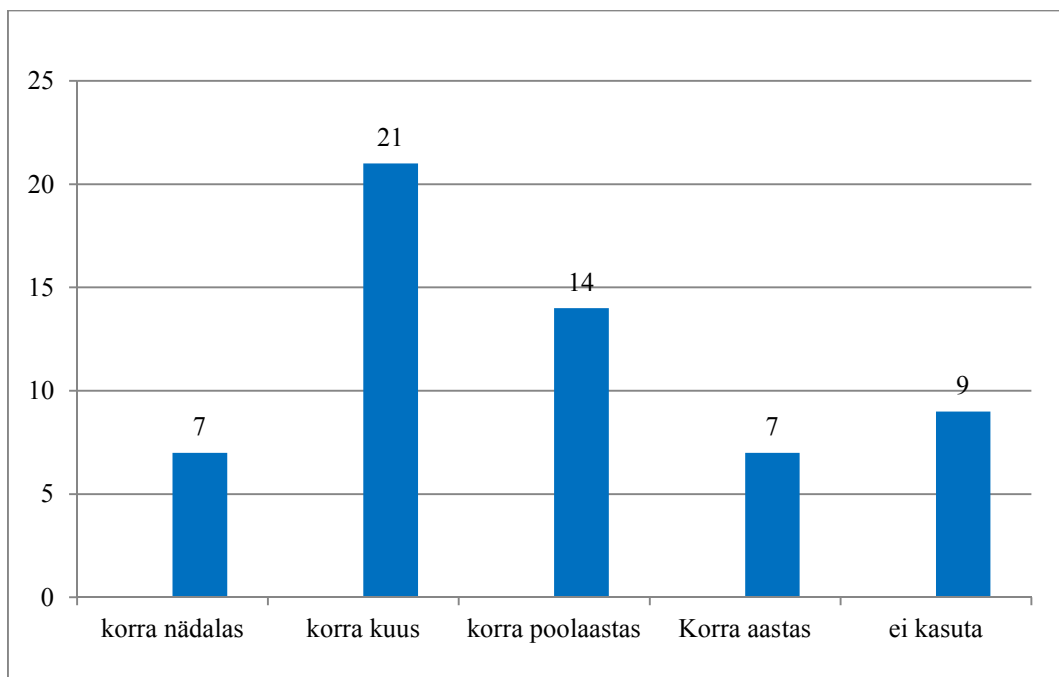
Vanus\ arvamus aktiivsusele	7-14	15-18	18-26
< 15	7	23	7
16-18	4	21	3
> 18	2	4	1

Küsisin noortelt „kust saadakse informatsiooni noortele mõeldud projektide ja programmide kohta?“. Olulised infoallikad on internet, sõber, kool ja noortekeskus (üle poole vastanutest). Praktilist tähtsust ei oma raadio, televisioon, kolledž ja ka ajaleht. Graafiliselt on need ära toodud joonisel 3.

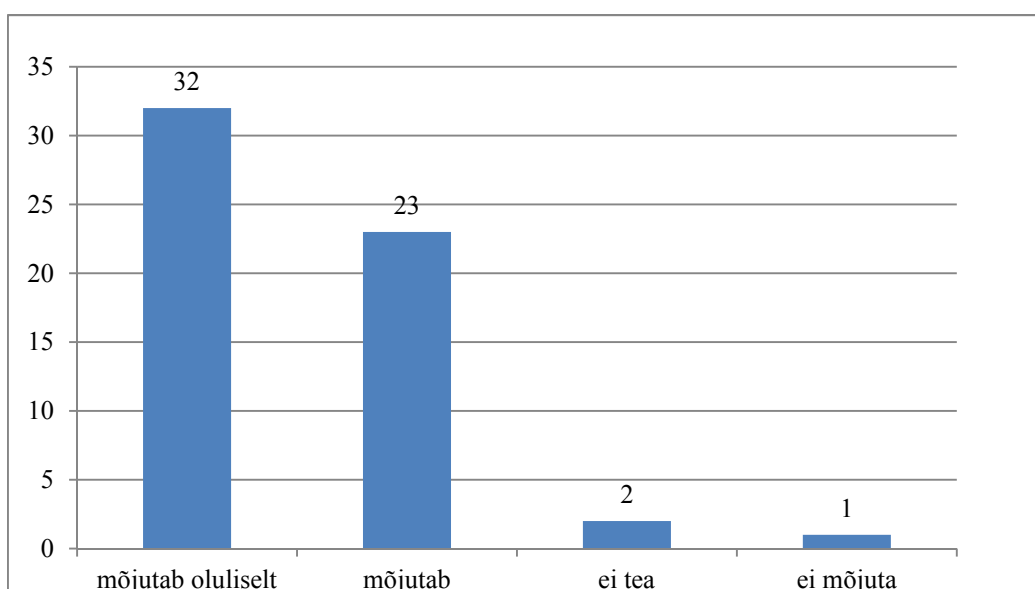
Joonis 3. Noorte informatsiooni kanalid projektide ja programmide kohta.

Informatsiooni saamise üldisemaks sageduseks kujunes korra kuus. Üheksa vastanut (16%) aga ei nõustunud ühegi pakutud infoallikaga. Ka oma ei pakutud (vt. joonis 4). Jooniste allikaks olev andmete risttabel on ära toodud lisa 2.

Joonis 4. Informatsioonikanalite kasutamise sagedus.

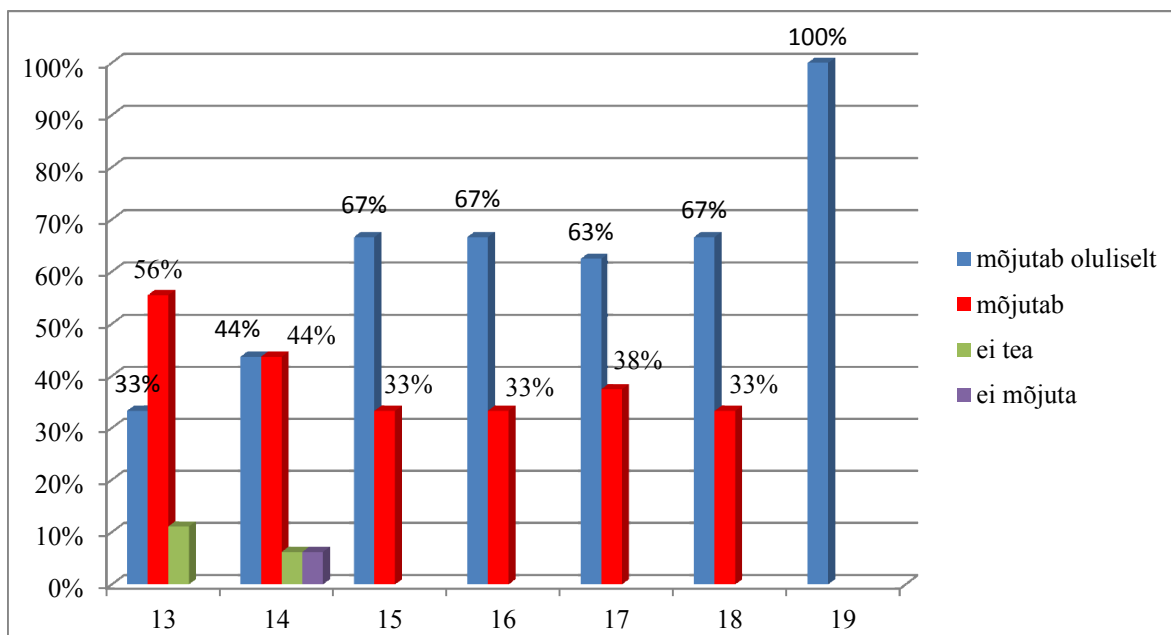
Ankeedis küsisin noorte arvamust „kas noored saavad mõjutada ühiskonna arengut?“. Vastustes olid noored väga optimistlikud. 53% ütles, et mõju on oluline ja veel 42% ütles, et mõjutab. Vaid üks vastaja oli seisukohal, et ei mõjuta ja 3% ei osanud vastata.

Joonis 5. Noorte arvamus noorte mõju ühiskonna elule kohta.

Teatavasti kohustab ÜRO lasteõiguste konventsioon küsima laste arvamust. Et küsitluses noored oma enamuses tunnistasid ühiskonnaelu mõjutatavust, võib väita, et konventsiooni täidetakse. Lisaks viitab see ka reaalsele noorte arvamuste küsimisele ühes või teises ühiskondliku elu

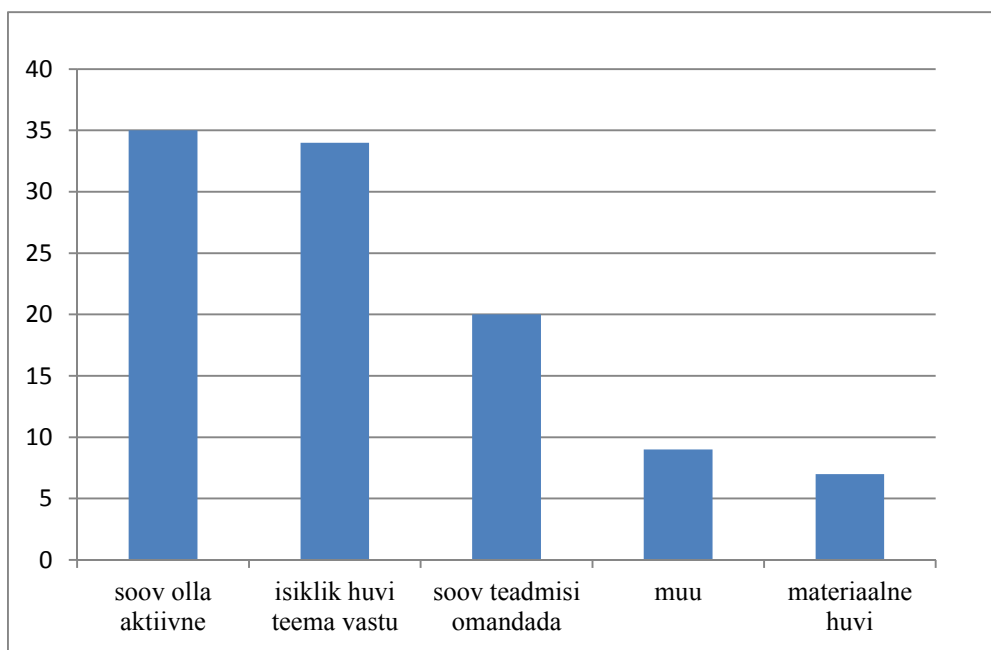
küsimuses. Mind huvitas, kas on seost noorte hinnangule mõju määra ja vanuse vahel. Selgus, et üle 15 aastastel noortel on kindel seisukoht, et noored suudavad mõjutada ühiskonna arengut.

Joonis 6. Noorte vanus ja mõju hinnangu arvamus.

Mida vanemaks saadakse, seda enam on näha nõustumist mõju olemasoluga. Kui 13-14 aastaste hulgas oli mõjuga nõus ca 87% ulatuses siis vanemate puhul oli see 100% vastanutest. Jooniste aluseks olevad absoluutandmed on toodud lisa 3.

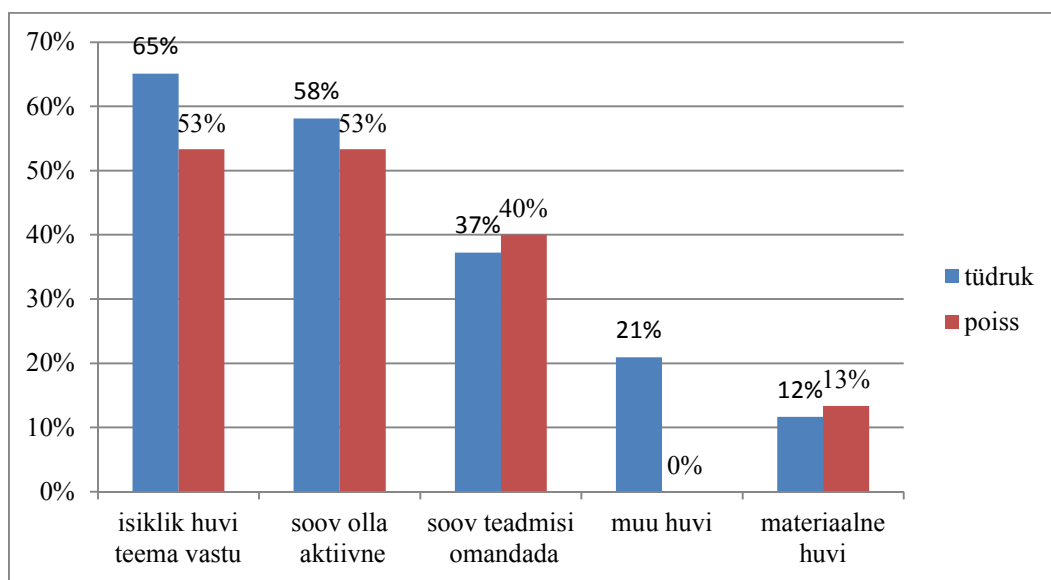
Uuris ka noorte motivatsiooni projektides osalemise kohta.

Joonis 7. Noorte soov projektides osalemiseks.

Nagu joonisest seitse näha, on motivatsioonis esmasel kohal soov olla aktiivne. Viimasele kohale jäi materiaalne huvi. Võrdlesin ka noorte huvi vanuste kaupa. Kuid selget eelistust siin välja ei tulnud.

Vaatlesin ka noorte võimalikku soolist erinevust mõju kaasamisprotsessile. Erinevusi hinnangutes praktiliselt ei olnud. Toon siinkohal ära soolise sõltuvuse ja motivatsiooni põhjenduse vahelised seosed joonisel 8.

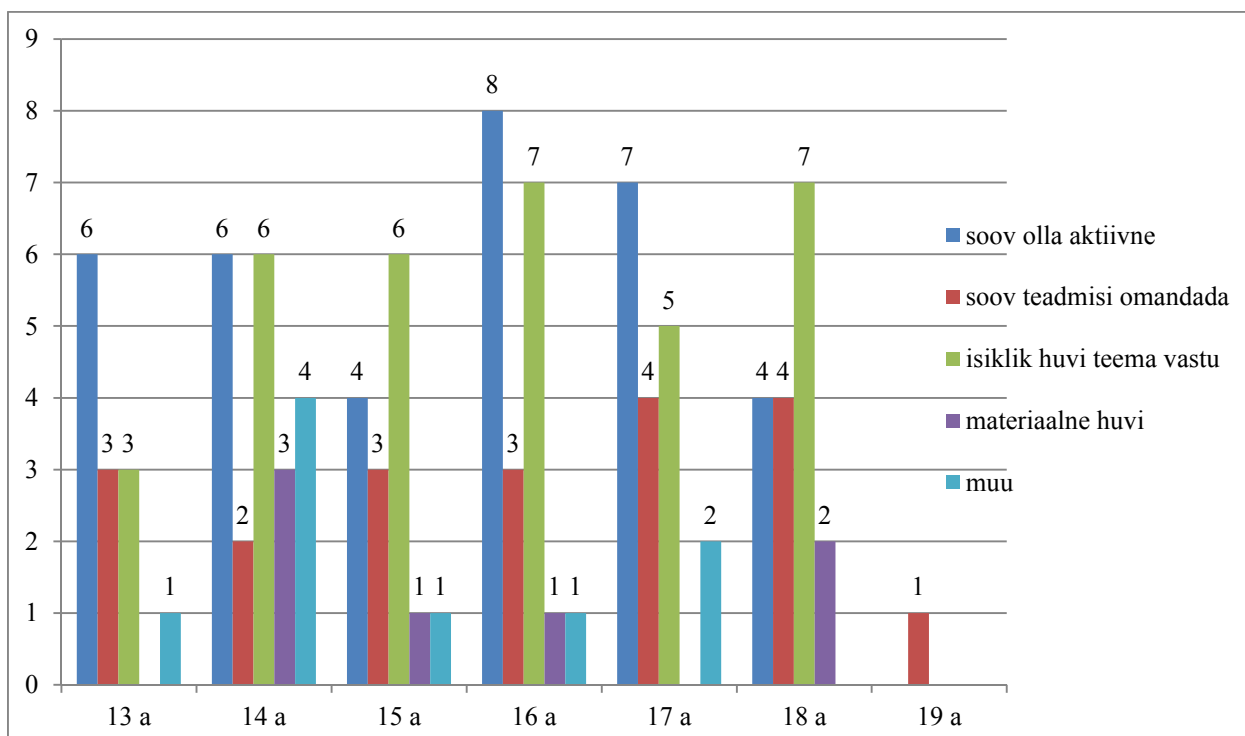
Joonis 8. Projektides osalemise motivatsioon ja vastanute sugu.

Väikene erinevus on vaid poiste poolt teadmiste omandamise osas. Teiste puhul ei ole erinevus arvestatav väikese mahu tõttu.

Küsimusele „missugustes noorte projektides olete osalenud“ sain 44 respondendi poolt vastuse. 11 vastanut (19%) vastasid sellele küsimusele eitavalt. Üks-ei osalenud ja kolm ei teadnud ühtegi nimetada. Kui sai analüüsitud antud vastuseid, siis selgus, et noored ei erista projekte ja programme ning erinevaid asutusi. Tegelikult oli kuus vastanut (10%) osalenud konkreetses programmis ja 21 projektis (36%). Nimetatud oli kolm eri programmi: Erasmus, Entrum ja Euroopa Noored. Projektidest olid populaarsemad töölaagri ja suveprojektid, kokku 15 juhul. St teoreetilises osas käsitletud programmid (vt 1.2. Noorte ühendused ja programmid Eestis) on suunatud noortele ja on ka noorte hulgas tuntud. See kinnitab ka nende programmide aktuaalsust.

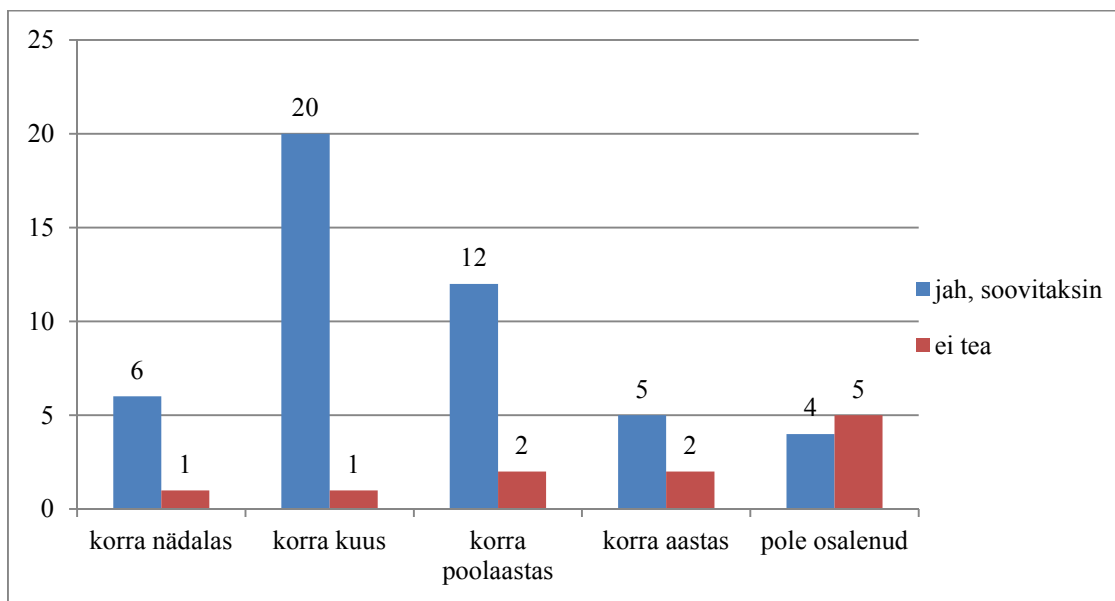
Joonisel seitse on noorte poolt valitud põhjus osalemiseks projektides. Mind huvitas, kas see on erinev ka vanuselisel. Tulemus on ära toodud joonisel üheksa. Nagu näha jooniselt, ei ole võimalik välja tuua erilist erinevust vanusest sõltuvalt, vaid materiaalse huvi väljendamine on

vanuseskaala ülemises otsas, kuid arvestades vaid kahte vastanut, ei saa seda pidada selgeks väljenduseks, et vanemad noored oleksid enam materiaalselt mõtlevad.

Joonis 9. Noorte projektides osalemise motivatsioon ja vanus.

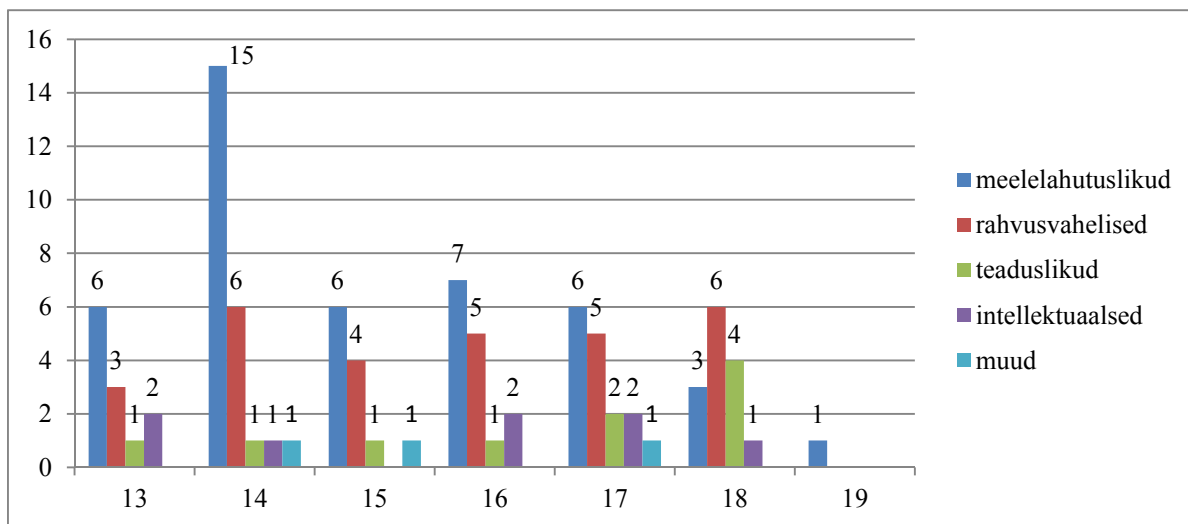
Küsimusele „kas soovitaksid mõnes projektis/programmis osalemist oma sõpradele“ vastas 81% osalenutest jaatavalt. Eitavaid seisukohti ei olnud. Iga viies vastanu aga ei teadnud kas soovitab või mitte. Mind huvitas kas on seos soovitamise ja projektis osalemise sageduse vahel. Selleks koostasid risttabeli küsimustest number 7 ja 13. Tulemused on toodud joonisel 10.

Joonis 10. Osalemise soovitus ja soovitaja enda osalemise sagedus.

Nagu jooniselt näha ei ole erilist vahet osalemisel sagedusega korra nädalas kuni korra poolaastas. Küll aga kasvab ükskõikne suhtumine (ei tea) enda osalemise sageduse vähenemisega.

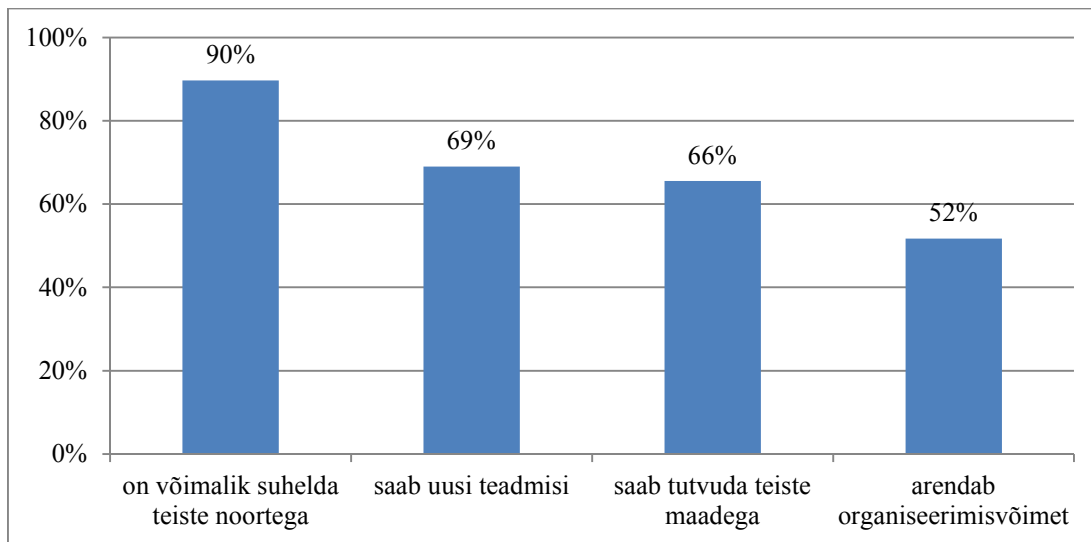
Ühe küsimusena huvitas mind, milline on noorte huvi projektis osalemiseks. Küsimusele „Missugustes üritustes või projektides sa tahad tihemini osaleda?“ oli võimalik valida mitu võimalikku vastuse varianti. Mind huvitas kas on erinevusi sõltuvalt vanusest? Tulemus on toodud joonisel 11.

Joonis 11. Noorte soov üritustes osalemiseks ja vanus.

Nagu jooniselt näha on kõigi vanuserühmade eelistus projektides osalemiseks meelelahutusliku vajaduse rahuldamine (47%). Teisel kohal on rahvusvahelise suhtlemise kogemuse omandamine (31%). Erilist erinevust sõltuvalt vanusest aga näha ei ole.

Noorte arvamus projektides osalemise vajadusest (küsimus 15) sain tulemuseks, et peamise põhjusena tuuakse ära võimalus suhelda teiste noortega (90%). Teisel kohal on uute teadmiste saamine ja võimalus tutvuda teiste maadega (vaata joonis 12). Sellele eesmärgile vastavad hästi programmi Euroopa Noored ja Euroscola eesmärgid. Entrumi programmis on samuti võimalik suhtlemine teiste noortega, kui peamiseks eesmärgiks on ettevõtlikkuse ja loovuse arendamine.

Joonis 12. Projektides osalemise vajaduse põhjendus.

Minu ankeedis oli kaks küsimust, kus tundsin huvi, kuidas noored arvavad mõjuda elule koolis ja linnas. Mõlemad küsimused olid avatud küsimused ja vastaja pakkus oma variandi. Noorte arvates on võimalik mõjutada üldjuhul kooli elu positiivselt. Mõjurina nähti ette ürituste organiseerimist (20 juhul ehk 34%). Seejuures ei pakutud mõjutamiseks välja midagi uutset. Vaid kaks vastanut lootsid võimalusele mõjuda läbi õpilasesinduse. Kõigist vastanutest ainult 5 ehk 8,6% leidsid, et mõju ei saa olla positiivne.

Samasugune olukord oli ka vastustega linna elu mõjutamisele. Pea pooled ei pakkunud midagi. Positiivset mõju märkis 20 vastanut. Erinevalt aga mõjust koolis oldi kaks korda enam nõus mõjuga läbi õpilasesinduse või noorte organisatsiooni (neli vastanut) ja kuuel oli ettepanek mõne projekti kaudu mõjuda linna paremale käekäigule. Institutsionaalse organisatsioonina mainiti Noortekeskust ja noorteparlament.

2.3. Uurimistulemuste järeldused ja ettepanekud

Uurimuse tulemusena võin öelda, et uurimuses osalenud Narva noortel on soov osaleda noorte üritustel, olla kaasatud, kuid selles tegevuses nähakse esimesel kohal meelelahutuslikku isiklikku tulemit. Soov osaleda mõne ürituse ettevalmistamisel on tunduvalt väiksem. Noored ei erista projekti ja programmi. Nii kujuneb noorte osalemine ettevalmistatud, „mitte omatehtud“ projektis. Ise tegemisel (osalemisel) peaks aga noor olema valmis planeerima, toetajaid leidma, finantse otsima jne. Ainult nii saaksime, minu arvates, tegeliku noore osalemise ühiskondlikus elus. Positiivne on aga küsitluse kohaselt saadud tulemus, et noored pole pettunud

võimaluses mõjutada nii kooli elu kui ka kohalikus omavalitsuses toimuvat. Küsitluses osalenud noored on veendunud poliitikale mõju võimaluses. Selle peamise instrumendina nähakse aktiivset osalemist ühiskondlikus elus. Vastanute puhul olid osalemise kohana mainitud Narvas Noortekeskust ja noorteparlament. Mõlemast neist oli juttu teoreetilises osas.

Uurimusjäreldused ja ettepanekud:

1. Noored väljendavad soovi olla aktiivsed ja loodavad oma aktiivsust realiseerida ühiskonnas. Noorte arvamus mõju võimalikkusest on positiivne. Seda positiivset suhtumist tuleks ära kasutada noorte reaalsel kaasamisel ühiskondlikku tegevusse. Võõrandumist, nagu seda oli Ukraina uuringus (käega löömise vormis) ei tuvastanud. Seda näidet kirjeldasin teoreetilises osas kui kaasamist.
2. Noorte üritustel osalemise põhjenduseks oli meelelahutuslik külge. Osalemist ühiskondlikus elus mõjuga linnale märkis vaid 4 vastanut. Selle peamiseks ja võimalikuks realiseerimiskohaks saab olla Noortekeskus. Seega peaksid noorsootöötajad pöörama tähelepanu noorte tegelikule osalemise tingimuste loomisele Noortekeskuses. Praktilise osalemisega eri programmides ja projektides saavutatakse noorte reaalne aktiivne osalemine linna ühiskondlikus elus.
3. Noorte arvamusel, noored vanuses 15-18 on kõige aktiivsemad ühiskondlikus elus ja saavad osaleda otsuste tegemisel. Enamik programme on samuti suunatud sellele eale.
4. Võimalike vahendite valikul aga ei pakutud uusi ideid. Mainitakse ürituste organiseerimist ja neis osalemist. Igale osalejale programmis või projektis oleks kasulik anda kirjalik informatsioon flaieri kujul, kus noor saaks ka aasta pärast meeldetuletuse olnud tegevusest. Senisest enam kasutada informatsiooni paigaldamist antud projekti või programmi kodulehele.
5. Sobivamaks infokanaliteks noorteni jõudmisel olid internet, sõber, kool ja noortekeskus. Televisiooni ja raadio mõju on marginaalne. Informatsiooni saamise sageduseks oleks korra kuus. Ei või alahinnata informatsiooni levitamist projektis osalenute kaudu vaid tuleks senisest paremini läbi mõelda selle kanali kasutamine.
6. Osalemine noorte üritustel on seotud sooviga olla aktiivne ja kõige vähem seotud materiaalse huviga. Asudes aga ise tulevikus organisaatori rolli peab noor kindlasti kokku puutuma ka ürituse materiaalse küljega. Seni ei paista see noori huvitavat. Ilmselt peaks finantseerimise allikatest projektide alguses osalistele rääkima.
7. Üldiselt on noorte suhtumine koolides saadavasse haridusse soosiv ja positiivne. Samas peaks aga pöörama suuremat tähelepanu tokenismi võimalikule esinemisele. Pakuti osalemist üritustes ja vaid iga kümnes meenutas tööd õpilasnõukogus.

8. Noorte suhtlemisvajaduse teostamiseks peaksid noorte üritused olema regulaarsed. Noored tahavad osaleda programmides ja projektides vähemalt kord kuus. Projektide koostamisel peaks seda kindlasti arvestama.
9. Kõigi teoreetilises osas käsitletud programmide ja noorte organisatsioonide üheks eesmärgiks on noortes aktiivsuse kasvatamine. Minu küsitlus näitas, et ka Narva noorte hulgas on see motivaator esikohal. Kuid iga noor võib mõista sõna „aktiivne“ all erinevaid tegevusi. Noorsootöötajate ülesanne on pakkuda võimalikult erinevaid võimalusi selle täitmiseks. Soov olla aktiivne on noortel olemas.

Narva noorte suhtumine osalusse ja kaasamisprotsessi käsitletud 58 noore vastuste põhjal oli positiivne ja usaldusega tulevikku suunatud. Minu arvates näitab see noorte veel mitte pettumust ühiskonna elu kujundamise võimalikus muutmises. Üritustel osalemise ja ka ettevalmistamise vastu ei olnud keegi, kuid aktiivset osalust noorte esindusorganis tegutsemiseks väljendati vaid osaliselt. Iga viies noor küsitletutest oli nõus tööga esindusorganis. Neist kahel juhul märgiti õpilasesindust ja neljal juhul noorteparlament.

Diplomitöös püstitatud eesmärk on täidetud. On analüüsitud osalemise ja kaasamise teoreetilisi aluseid. Antud ülevaade noorteorganisatsioonidest ja praktilise osana anketeeritud Narva noori selgitamaks nende arusaama kaasamisest ja osalemisest ühiskondlikus elus.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös uurisin noorte osalust ja kaasamist ühiskonda. Töö koosneb kolmest peatükist kokku 50 lehel. Töös käsitlesin noorte osaluse ja sotsiaalse kaasatuse mõisteid. Noorte osalusena nähakse eelkõige noorte aktiivset või passiivset sekkumist ühiskonna protsessidesse ja nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele. Selle all mõeldakse noorte täisväärtuslikku kaasalöömist hariduses, tööturul, elus üldse. Selle vastandiks on sotsiaalne tõrjutus.

Teoreetilises ülevaates on enam kasutamist leidnud kaasamise kaheksa astmeline mudel. Nendest esimesed kolm on formaalsed kaasamise viisid. Ainult seadustes sätestamisest ei piisa, et toimiks tegelik kaasamine. Kaasamise mudelist on näha, et laste kaasamine tähendab ennekõike koostööd laste ning täiskasvanute vahel. Kaasamine saab toimuda läbi noorte ühenduste. Suuremad noori ühendavad organisatsioonid on Eesti Noorteühenduste Liit ja Eesti Noorsootöö Keskus, Eesti Õpilasesinduste Liit ja Üliõpilaskondade Liit, Eesti Skautide Ühing, Eesti Gaidide Liit. Venekeelseks ühenduseks on Õpilasesinduste Assamblee. Analüüsitud on noorte arusaama haridusest ja nende kaasamist haridusellu läbi mitmesuguste programmide nagu Entrum, Euroopa Noored, EstYES ja Euroopa parlamendi noorteprogramm Euroscola. Eraldi alapeatükk on pühendatud noorte mõju avaldumisele poliitikates läbi kohaliku omavalitsuse tegevuse kaudu noortevolikogude näol. Käsitletud on vastavat seadusandlikku baasi.

Töö praktiline osa seisnes küsitluse läbiviimises Narva noorte hulgas ja saadud tulemuste analüüsis. Selgus, et noored valmistuvad aktiivseks ühiskondlikuks eluks vanuses 15-18 aastat. Aktiivset osalust toetas 97% vastanutest. Haridussüsteemiga ei olnud rahul 10% vastanutest ja 23 ei omanud seisukohta. Peamisteks informatsiooni kanaliteks on noortele internet, sõber, kool ja noortekeskus. Informatsiooni saamise sageduseks on enam soositud korra kuus. Noored olid vastustes väga optimistlikud. 53% pidas noorte mõju oluliseks ja 42% mõjuvaks. Vaid 2% oli seisukohal, et noored ei mõjuta ühiskonna arengut. Praktikas ei tee noored vahet projektil ja programmil. Peamise noorte kaasamise ja noortele huvi pakkuvaks tegevuseks osutus mitmesuguste ürituste korraldamine. Vähe on neid kes oma aktiivsuse suunamisel oleksid nõus minema kõrgemale tasemele ja hakkaksid ise osalema poliitikas või noori esindavas ühenduses. Narva noorte suhtumine osalusse ja kaasamisprotsessi küsitletud 58 noore vastuste põhjal oli positiivne ja usaldusega tulevikku suunatud. Võõrandumist ühiskonnas pakutavatest kaasamise võimalustest ei tuvastanud. Praktilised soovitusel on äratoodud praktilise osa lõpus. Töö on usaldusväärne, kuna töös kasutatakse usaldusväärseid teoreetilised allikad, uurimuses osalesid Narva noored, kes ka osalevad aktiivselt ühiskonna elus – saadud noorte arvamus ja tehtud analüüs, mille alusel on ka tehtud järeldused ja ettepanekuid.

SUMMARY

The aim of this work was to study the participation and involvement of young people in society. The work consists of two chapters and has 50 pages in total. The concepts of the participation and social involvement of the youth are being dealt with. The participation of the youth is primarily seen as active or passive intervention into social processes and their impact on the decisions made in society. By that, full participation of the youth in education, job market, and life in general is meant. The opposite of this would be social exclusion.

The biggest organisations linking the young are Estonian National Youth Council and Estonian Youth Work Centre, Estonian School Student Council's Union and Federation of Estonian Student Unions, Estonian Organization of Scout Movement, Estonian Guides Association. The organisation operating in Russian is The Assembly of Student Councils.

The young's idea of education and their involvement in educational life through various programs such as Entrum, Euroopa Noored, EstYES and the youth program of the European Parliament called Euroscola, is being analysed. A separate chapter is dedicated to the impact of the young on politics through the action of local authority –the youth council. The respective legislative base is also discussed.

The practical part of the work consists of conducting a survey in the youth and analysing the results of the survey. The results showed that the young prepare for active involvement in society in the age of 15-18. 97% of the youth who participated in the survey supported active involvement in society. 10% of the participants were not pleased with the educational system and 23 did not have an opinion on the topic. Main sources of information for the young are The Internet, friends, school and youth centers. Information is mainly acquired once a month. The young were very optimistic – 53% found the impact of the youth very important and 42% influential. Only 2% had the opinion that the young do not have an impact on the development of society. In practice, the youth cannot tell the difference between a project and a program. Organising different events and activities turned out to be the most interesting and appealing form of involvement of the youth. There are not many people who would take a bigger step in order to have a bigger say in the society – to become a politician themselves or join an organisation representing the youth. The attitude of the young of Narva towards participation and involvement process, according to the 58 youngsters who participated in the survey, was positive and confident of the future.

KIRJANDUS

- Ahokas Laura. Kodanikuharidus ja noorte osalus. EPACE temaatiline trükis. Tampere 2010
- Andreitšuk Olga, Noorte teadlikkus nendele suunatud huvihariduse ja huvitegevuse võimalustest Narvas. TÜ Narva Kolledž. Lõputöö 2010
- Batueva Valentina, Kaearu Kairi, Pihor Katrin. Noored- investeerimine ja mobiliseerimine. 2010-2018. Tallinn 2012
- D'Agostino Mario, Butt-Pošnik Jochen, Butt-Pošnik Milena, Pascal Chaumette, Enn Ülly, Hornig Heike, Kriauciunas Nerijus. Projektinõustamine noortealgatustes: käsiraamat noorte osaluse toetamiseks. Käsiraamat 2006
- Delors Jacques. UNESCO 1996
- Enn Ülly, López Miguel Angel García, Goldring Ian, Guidoum Yamina, Kannelmäe-Geerts Marit, Noorsoo tööst ja noorte tööhõivest. Archimedes 2011
- Hart Roger, Children's participation: from tokenism to citizenship. UNICEF International Child Development Centre,. Innocenti Essays nr 4, 2009. Florence
- Hirsjärvi Sirka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula, Uuri ja kirjuta. Kirjastus Medicina, Tallinn 2010
- Jõe Heili, Oga Tiiu. Eestis tegutsevate noorteorganisatsioonide ja noorteorganisatsioonide katusorganisatsioonide uuring.. Haridus ja Teadusministeerium. Tallinn 2005
- Kalman Meeli. Õppimine- varjatud varandus. UNESCO 1996
- Metsaäär Margit, Villems Daniel, Übius Ülle. Noorsootöö käsiraamat. Aktaprint. Tallinn 2007
- Tamm Silver, Naris Angelika, Allekand Anu. Noorte osaluse ilu ja valu- kodutütarde ja noorkotkaste pilgu läbi. Tallinn 2011
- Tereshchenko Antonina, Ukrainian youth and civic engagement: unconventional participation in local spaces, Journal of Youth Studies, 2010
- Tooding Liina-Mai, Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu 2007
- Trumm Avo, Turk Pirjo, Enn Ülly. Noored ja sotsiaalne kaasatus, Noorteseire aastaraamat 2012. Tallinn 2013

Valge Martit, Reitav Urmo. Noorte kaasamine ja osalus- käsiraamat noorele, noortekogule, noortevolikogule, ametnikule, noorsootöötajale, maa- ja kohaliku omavalituse juhile. Tallinn 2013

Act ice citizen ship in INCA vountries: definitions, policies, practices and outcomes 2006

Euroopa Võrdse õiguse kohtlemise käsiraamat. Euroopa liidu Väljaannete Talitus, 2011

Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides. Kokkuvõtte uuringust Tallinn 2013

Noorsootöö strateegia 2006-2013, Haridus- ja Teadusministeerium.. Tartu 2006

Praktilisi nõuandeid : kodanike ja kodanikeühenduste kaasamine kohaliku omavalitsuse töösse. Eesti Siseministeerium. Kohaliku omavalitsuse ja regionaalhalduse osakond. Siseministeerium 2004

Õigusaktid

Noorsoo organiseerimise seadus. 7.10.1936 RT, 82, 655

Narva Noorteparlamendi põhimäärus. Narva Linnavolikogu 20.09.2012.a. määrus nr. 20

Noorsootöö seadus. 1999 RT I, ,27,392; 17.02.1999, kehtetu 1.09.2010

Noorsootöö seadus (NTS) 2010 RT I, 42,262; 17.06.2010

Eesti Noorsootöö Keskuse põhimäärus. Haridus ja teadusministri 04.03.2005.a. määrus nr 7.

ÜRO lapse õiguste konventsioon. 1996 RT II, 16, 56

Rakenduskõrgkooli seadus (RakKKS) 1998 RT I, 61, 980

Ülikooliseadus (ÜKS) 1995 RT I, 12, 119

Põhikooli ja Gümnaasiumi seadus (PGS) 2010, RT I, 41, 240) 9.06.2010

Ametlikud koduleheküljed internetis.

Eesti Noorsootöö Keskus. (ENTK) <http://www.entk.ee>, viimati vaadatud 04.04.2014

Eesti Noorteühenduste Liit. (ENL) <http://www.enl.ee/et/>, viimati vaadatud 06.07.2014

Eesti Üliõpilaskondade Liidu. (EÜL) <http://eyl.ee/>, viimati vaadatud 07.07.2014

Eesti NNNKÜ-NMKÜ-de Liidu. (NNKÜ-NMKÜ) <http://www.ymca.ee>, viimati vaadatud 07.07.2014

Õpilasesinduste Assamblee. (ÕA) <http://www.assamblee.or.ee>, viimati vaadatud 06.04.2014

Loov Eesti. <http://www.looveesti.ee>, viimati vaadatud 06.04.2014

Noorteühing Avatud Vabariik (NÜAV) <http://www.or.ee> viimati vaadatud 04.04.2014

ENTRUM. <http://www.entrum.ee>, viimati vaadatud 04.04.2014

Euroopa Noored. <http://euroopa.noored.ee>, viimati vaadatud 04.04.2014

ESTYES. <http://www.estyes.ee> viimati vaadatud 04.04.2014

Noortekogud. <http://www.noortekogud.ee/?mid=2> viimati vaadatud 08.04.2014

Tallinna koduleht. <http://www.tallinn.ee> viimati vaadatud 09.04.2014

Elva Noortevolikogu. <http://noortekogu.elva.ee/>, viimati vaadatud 9.04.2014

Euroopa Parlament. Infobüroo Eestis.:<http://www.europarl.ee/et> viimati vaadatud 8.04.2014

Haridus- ja teadusministeerium (HTM). <http://www.hm.ee>, viimati vaadatud 07.07.2014

Eesti Gaidide Liit (EGÜ). <http://www.gaidid.ee> viimati vaadatud 07.07.2014

Eesti Skautide Ühing (ESÜ) <http://www.skaut.ee> viimati vaadatud 04.04.2014

Riigieelarve 2014.a. <http://www.fin.ee/riigieelarve-2014> viimati vaadatud 08.08.2014

ÜRO lapse õiguste konventsioon. Asenduskodu Töötajate Liit (ametlik kodulehekülg) <http://www.eatl.ee/seadused/uro-lapse-oiguste-konventsioon/> viimati vaadatud 8.12.2014

LISAD

Lisa 1. Küsitluseankeet

Lugupeetud noored.

Palun Teid vastata allpool toodud küsimustele. Oma vastustega aitate kaasa noorsootöö korraldamise tõhustamisele Narva noorte seas.

Teie vastuseid kasutatakse sotsiaalteaduslikel eesmärkidel.

1. Kui vana sa oled? .....

2. Õpin ..... klassis.

3. Kas peavad noored aktiivselt osalema ühiskonna elus?

a) jah peavad   b) ei, ei pea

4. Kuidas sa arvad, kas noored mõjutavad kaasaegse ühiskonna kujunemist?

a) mõjutab oluliselt   b) mõjutab   c) ei tea   d) ei mõjuta   e) üldse ei mõjuta

5. Sinu arvates, mis vanuses peab noor osalema aktiivselt ühiskondlikus elus?

a) lapsena 7-14,   b) noorena 15-18   c) vanuses 18 -26

6. Missugustes noortele mõeldud üritustel või projektides oled osalenud?

-----

7. Kui tihti sa oled osalenud noortele mõeldud projektides?

a) korra nädalas   b) korra kuus   c) korra poolaastas   d) korra aastas   e) pole osalenud

8. Missuguseid kehtivaid noorte osalust toetavaid programme oskad nimetada?

-----

9. Millistes neist sa oled osalenud?

-----

10. Kust said informatsiooni võimalike projektide/programmide kohta?

a) koolist   b) laste loomemajast   c) noorte keskusest   d) kolledžist   e) internetist   f) raadiost
g) ajalehest   h) televisioonist   i) mujalt.....

11. Missugustes üritustes või projektides sa tahad tihedamini osaleda?

a) intellektuaalsetes   b) teaduslikes   d) meelelahutuslikes   e) rahvusvahelistes
d) .....

12. Millised pakkuvad sulle huvi? .....

13. Kas soovitaksid mõnes projektis/programmis osalemist oma sõpradele?
a) jah soovitaksid b) ei tea c) ei soovitaks
millises? .....

14. Mis motiveerib sind osalema projektides?
a) isiklik huvi teema vastu b) soov teadmisi omandada c) soov olla aktiivne
d) materiaalne huvi e) muu .....

15. Miks on vaja osaleda sellistes projektides?
a) saab uusi teadmisi b) on võimalik suhelda teiste noortega c) arendab organiseerimisvõimet
d) saab tutvuda teise maadega e) muu .....

16. Mida sa õppid nendest projektidest?
.....
.....

17. Mis peibutab sind osalema nendes projektides kõige rohkem?
.....
.....

18. Kuidas saavad Teie arvates noored mõjutada kooli elu?
.....
.....

19. Kuidas saaksid noored mõjutada linna elu?
.....
.....

20. a) Olen poiss b) olen tüdruk

21. Minu perekonnas on ..... liiget.
Sh..... õde/venda, ... Vanavanemaid

22. Kavatsen õppida kuni lõpetan: a) põhikooli b) gümnaasiumi c) kõrgkooli

23. Olen koolist saadava hariduse tasemega
a) täiesti rahul b) rahul c) ei oska öelda d) pole rahul e) üldse pole rahul

TÄNAN VASTUSTE EEST!

Lisa 2. Noorte informatsiooni kanalid ja kasutamise sagedus.

Sagedus	internet	sõber	kool	Noortekeskus	ajaleht	televisioon	TÜ Narva kolledž	Laste Loomemaja	Raadio	sagedus %
korra nädalas	6	4	3	4	2	2			2	12%
korra kuus	13	12	12	13	1		3	1		36%
korra poolaastas	10	8	8	8	3	2		1	1	24%
korra aastas	7	5	2	4						12%
ei kasuta	5	7	6		4	1		1		16%
Kogusumma	41	36	31	29	10	5	3	3	3	
	71%	62%	53%	50%	17%	9%	5%	5%	5%	

Lisa 3. Noorte vanus ja arvamus mõju ulatavuse osas.

Vanus/mõju	mõjutab oluliselt	mõjutab	ei tea	ei mõjuta	Kogusumma
13	3	5	1		9
14	7	7	1	1	16
15	6	3			9
16	6	3			9
17	5	3			8
18	4	2			6
19	1				1
Kogusumma	32	23	2	1	58

Lisa 4. Väljavõte Narva elanikkonna registrist seisuga 1.01.2014.a.

sünniaasta	mehi	naisi	kokku
2001	311	270	581
2000	322	263	585
1999	279	261	540
1998	267	229	496
1997	273	218	491
1996	303	249	552
1995	253	258	511
		Kokku	3756

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Marina Kurilenko** (sünnikuupäev: 29.09.1988.a)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

NOORTE OSALUS JA KAASAMINE NARVA NÄITEL

mille juhendaja on **Maria Žuravljova, MA**

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, 19.01.2015.a.